

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

**Reprezentácia vybraných historicky významných
udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo
vybraných mainstreamových a alternatívnych
slovenských médiách**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Miriama Bernátová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

Rok obhajoby: 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 02. 05. 2022

Miriama Bernátová

Bibliografický záznam

BERNÁTOVÁ, Miriama. Reprezentácia vybraných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných mainstreamových a alternatívnych slovenských médiách. Praha, 2022. 97 s. Diplomová práca (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálnych vied, Institut komunikačných študií a žurnalistiky, Katedra mediálnych študií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D.

Rozsah práce: 129 420 znakov

Abstrakt

Diplomová práca s názvom *Reprezentácia vybraných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných mainstreamových a alternatívnych slovenských médiách* je zameraná na mediálnu reprezentáciu slovenských historických udalostí súvisiacich s verejnými činiteľmi, a to smrť Milana Rastislava Štefánika a smrť Alexandra Dubčeka, ktoré sú predmetom rozličných konšpiračných teórií. V teoretickej časti sa práca venuje zasadaniu fenoménu konšpiračných teórií do kontextu mediálnych štúdií, rozdeleniu slovenských médií na mainstreamové a alternatívne na základe dostupných zdrojov a v neposlednom rade na uvedenie kontextu vybraných udalostí. Následne je skúmaná reprezentácia daných udalostí vo vybraných slovenských digitálnych médiách (*aktuality.sk, dennikn.sk, sme.sk, hlavnespravy.sk, kulturblog.sk, zemavek.sk*) pomocou rámcovej analýzy za účelom zmapovania rámcov, skrz ktoré sú udalosti medializované a tiež identifikácie jednotlivých konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi. Z hľadiska metodológie bola pre analýzu použitá kombinácia kvalitatívnych a kvantitatívnych prístupov. V závere práca ponúka pohľad na reprezentáciu oboch udalostí skrz identifikované tematické okruhy, jednotlivé priradené rámce, príslušné typy médií a uvádzané konšpiračné teórie.

Abstract

The Diploma thesis named *Media representation of selected events and related conspiracy theories in mainstream and alternative media in Slovakia* is focused on media representation of historical events related to Slovak public officials, namely the death of Milan Rastislav Štefánik and the death of Alexander Dubček, which are the subject of various conspiracy theories. The theoretical part of the thesis focuses on placing the phenomenon of conspiracy theories in the context of media studies, followed by the division of the Slovak media structure into mainstream and alternative based on the available sources. Last but not least, theoretical part contains overview of available information regarding selected events. Subsequently, the representation of the events in selected Slovak digital media (*aktuality.sk, dennikn.sk, sme.sk, hlavnespravy.sk, kulturblog.sk, zemavek.sk*) is examined using frame analysis in order to map the frames through which the events are mediated and also the identification of individual conspiracy theories related to them. In terms of methodology of analysis, a combination of qualitative and quantitative approaches was used. As a result, the analysis offers an overview of the media representation of both events through the identified thematic categories, the individually assigned frames, the relevant types of media and the presented conspiracy theories.

Klíčová slova

Konšpiračné teórie, mainstreamové médiá, alternatívne médiá, rámcová analýza, smrť M. R. Štefánika, smrť A. Dubčeka

Keywords

Conspiracy theories, mainstream media, alternative media, framing analysis, death of M. R. Štefánik, death of A. Dubček

Title

Media representation of historical milestones and related conspiracy theories in mainstream and alternative media in Slovakia

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som rada poďakovala vedúcemu diplomovej práce PhDr. Jan Cebe, Ph.D. za jeho ústretovosť a cenné rady pri jej spracovaní. Ďalej by som chcela poďakovať môjmu priateľovi Henrichovi, ktorý mi bol každodennou oporou. V neposlednom rade by som chcela poďakovať všetkým blízkym, ktorí so mnou obdobie písania diplomovej práce prežívali a povzbudzovali ma.

Obsah

Úvod	3
Teoretická časť	5
1 Konšpiračné teórie	5
1.1 Vymedzenie pojmu	5
1.2 Delenie konšpiračných teórií	8
1.3 Šírenie konšpiračných teórií a ich rola v médiách	10
1.3.1 Konšpiračné teórie (a média) v čase spoločenskej krízy	11
1.3.2 Šírenie konšpiračných teórií	12
2 Typy médií	17
2.1 Mainstreamové média	17
2.1.1 Mainstream. médiá v kontexte sociálnych sietí a online prostredí	18
2.2 Alternatívne médiá	19
2.2.1 Alternatívne média v online prostredí	21
2.2.2 Dezinformačné média	21
2.3 Prostredie slovenských médií: mainstream vs alternatíva	22
2.4 Vybrané slovenské online médiá a ich návštevnosť	25
3 Vybrané udalosti slovenských dejín 20. storočia	27
3.1 Smrť Milana Rastislava Štefánika (1919)	28
3.2 Smrť Alexandra Dubčeka (1992)	30
4 Rámcová analýza	33
4.1 Úvod do rámcovej analýzy	33
4.2 Prístupy k rámcovej analýze	36
Praktická časť	39
5 Cieľ výskumu a stanovenie výskumných otázok	39
6 Metodológia	41
6.1 Kódovanie	41
7 Priebeh analýzy	43
7.1 Výber skúmanej témy a analyzovaných médií	43
7.2 Určenie časového rámca	44
7.3 Výber skúmaného vzorku/výskumného súboru a identifikácia jednotky analýzy	44
7.4 Výber rámcovej typológie	45
7.5 Operatívne definície	45
8 Analýza jednotlivých udalostí	47
8.1 Výber výskumného materiálu	47

9 Kvalitatívna analýza jednotlivých udalostí	51
9.1 Priebeh kvalitatívnej analýzy	51
9.2 Výsledky kvalitatívnej analýzy	51
9.3 Operacionalizácia identifikovaných kategórií	52
10 Kvantitatívna analýza jednotlivých udalostí	55
10.1 Priebeh kvantitatívnej analýzy	56
10.2 Výsledky kvantitatívnej analýzy - smrť Alexandra Dubčeka	58
10.2.1 Kvantitatívny a tematický profil skúmaných dát	58
10.2.2 Rámcový profil skúmaných dát	61
10.3 Výsledky kvantitatívnej analýzy - smrť Milana Rastislava Štefánika	62
10.3.1 Kvantitatívny a tematický profil skúmaných dát	62
10.3.2 Rámcový profil skúmaných dát	65
11 Vyhodnotenie výskumných otázok	67
Diskusia	73
Limity analýzy a priestor pre ďalší výskum	79
Záver	81
Summary	83
Použitá literatúra	85
Internetové zdroje	90
Zoznam tabuliek	96
Zoznam grafov	96

Úvod

Prítomnosť konšpiračných teórií v médiách môžeme badať takmer na dennom poriadku. Ich vznik býva zvyčajne podnietený náhlou zmenou v spoločnosti, krízovou situáciou, či inou spoločensky významnou udalosťou. Vzniknuté konšpiračné teórie sa tak dostávajú do médií, kde sú rozličnými spôsobmi odprezentované.

Táto práca si kladie za cieľ zanalyzovať reprezentáciu vybraných udalostí z histórie Slovenska a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi v rámci vybraných slovenských médií, a to pomocou rámcovej analýzy.

V teoretickej časti sa práca zameriava na definíciu fenoménu konšpiračných teórií a ich uvedenie do kontextu mediálnych štúdií. Pokračuje rozdelením médií na mainstreamové a alternatívne, pričom sa sústreďuje najmä na slovenskú internetovú mediálnu sféru, ktorá je ďalej predmetom analýzy v praktickej časti práce. V neposlednom rade sú v rámci teoretickej časti uvedené vybrané udalosti, konkrétne smrť 2 verejných činiteľov, M. R. Štefánika a A. Dubčeka, spolu s odkazmi na konšpiračné teórie s nimi súvisiace.

Praktická časť práce pozostáva z kvalitatívnej a kvantitatívnej analýzy. Články z vybraných médií sú postupne podrobené analýze, pričom v prvej časti sú rozdelené do jednotlivých tematických kategórií vďaka čomu je stanovený výskumný súbor článkov vhodných k ďalšej analýze. V časti kvantitatívnej je prevedená rámcová analýza, počas ktorej sú článkom z výskumného súboru pridelené jednotlivé rámce. Výsledky analýzy sú následne zhrnuté na konci tejto časti práce. Ich vyhodnotenie prebieha na 2 úrovniach, najskôr jednotlivo pre každú z analyzovaných udalostí a pokračuje zodpovedaním stanovených výskumných otázok, ktoré sú rovnaké pre obe z analyzovaných udalostí.

V praktickej časti práce dochádza k odchýleniu od tézy, kde bolo zámerom analyzovať ešte ďalšie dve významné udalosti z histórie Slovenska. K tomuto odchýleniu došlo v priebehu analýzy, kedy sa ukázalo, že je jej záber a rozsah širší, než sa v čase vypracovania tézy predpokladalo.

Teoretická časť

1 Konšpiračné teórie

Konšpiračné teórie sú fenoménom, ktorý je prítomný v našej spoločnosti už pomerne dlho, avšak jeho vnímanie a definície sa za posledné storočie výrazne zmenili. Na konšpiračné teórie ako súčasť verejného diskurzu je možné nazerať optikou hneď niekoľkých rozličných vedeckých disciplín a na rôznych úrovniach - kultúrnej, historickej, sociálnej, psychologickkej, politickej a antropologickej (Panczová 2017, Radu a Schultz 2017, Zionis a Joseph 1994).

Nasledujúce podkapitoly sa venujú vymedzeniu pojmu *konšpiračná teória* uvedením odlišných definícií a ich vývoja vo vnímaní tohto označenia. Okrem toho tiež predstavujú, s akou definíciou konšpiračných teórií táto diplomová práca ďalej pracuje a nadväzuje v praktickej časti a aké typy konšpiračných teórií existujú. Ďalším okruhom, ktorému je v rámci tejto kapitoly venovaný priestor je rola konšpiračných teórií v médiách a vplyv internetu a nástupu nových médií na ich šírenie.

1.1 Vymedzenie pojmu

Pojem *konšpiračná teória*, ktorého synonymom môže byť aj *sprisahanecká teória* (Panczová, 2017), nemá práve jednu, jasne danú, správnu a všeobecne akceptovanú definíciu. Tento pojem a jeho vnímanie sa vyvíjalo spoločne s modernou spoločnosťou, vďaka čomu vznikol takmer nekonečný rad rozličných definícií. V tejto podkapitole sú uvedené vybrané definície, ktorých vytýčenie spoločných znakov pomohlo pri výbere tej najvhodnejšej pre účely praktickej časti tejto práce.

Na úvod sa ponúka uviesť definíciu tohto pojmu priamo zo slovníka. Anglický slovník *Oxford English Dictionary* (2004) definuje pojem *konšpiračná teória* ako teóriu o tom, že za nevysvetliteľnú udalosť je zodpovedná nejaká skrytá, ale vplyvná organizácia. Túto lexikálnu definíciu pojmu azda nikto nepopiera, avšak mnohí autori sa ju pokúšajú upresniť, či rozšíriť.

Ak sa však vrátíme späť do histórie, kedy sa tento pojem začal objavovať a kedy vznikali jeho prvé definície, ocitneme sa v období 90. rokov 20. storočia. Niektorí akademici uvádzajú, že prvé definície tohto pojmu vychádzali z pojmu *konšpirácia*.

Paradoxne existujú aj rôzne „konšpiračné teórie“ o tom, ako a kedy pomenovanie konšpiračná teória vzniklo. Podľa politológa Lance deHaven-Smitha je možné pôvod konšpiračnej teórie dohľadať v CIA Dispatch 1035-906, internej direktíve z roku 1967, ktorá sa týkala atentátu na prezidenta Kennedyho (Uscinski, 2019). Uznáva však, že CIA tento pojem nevymyslelo ani nezaviedlo.

Uscinski (2019) uvádza, že podľa *Oxford English Dictionary* bol pojem po prvýkrát použitý v roku 1909 v *American History Review*, kde bol použitý ako neutrálne slovné spojenie. Následne po digitalizácii novín z 19. storočia boli odhalené jeho prvé výskyty v novinových správach o trestnej činnosti zo 70. rokov 19. storočia. Tento pojem sa však zvyčajne používal iba zriedkavo a nebol ešte tak známym konceptom, ako ho poznáme dnes (Uscinski, 2019). V súvislosti s históriou pojmu konšpiračná teória bol vytvorený aj výskum, ktorý sa zaoberal výskytom pojmov konšpiračná teória, konšpiračné teórie a konšpiračný teoretik. Výskum sa sústredil na prvé výskyty týchto pojmov a tiež aj na počet ich použitia v danom období. V prílohe č.1 je priložená tabuľka s výsledkami tohto výskumu, ktorá uvádza, že pojem konšpiračná teória bol po prvýkrát uvedený v roku 1874 v *America's Historical Newspaper* (Uscinski, 2019).

Podľa Thalmannovej sa akademický záujem o konšpiračné teórie začal vyskytovať až v tridsiatych a štyridsiatych rokoch 20. storočia následkom vplyvu dvoch svetových vojen a nástupu totalitarizmu (Uscinski, 2019). O negatívne vnímanie slovného spojenia konšpiračná teória sa zaslúžil okrem iného aj Karl Popper. Ten vo svojom diele *Otvorená spoločnosť a jej nepriatelia* z roku 1945, ako už názov napovedá, otvorene kritizoval totalitaristické politické ideológie a za podstatu ich vzniku považoval práve konšpiračné teórie (Popper, 1945). Pojmu konšpiračná teória sa už tejto negatívnej konotácie príliš nepodarilo zbaviť, čo naznačujú aj ďalšie z definícií.

Jednou z najčastejšie citovaných definícií v súvislosti so šírením konšpiračných teórií pomocou masových médií je definícia od Sunsteina a Veremeula (2009), ktorá konšpiračné teórie chápe ako snahu vysvetliť nejakú udalosť alebo praktiku, pričom odkazuje na machinácie mocných ľudí, ktorí sa pokúšajú skryť svoju rolu aspoň na dobu, kým nedosiahnu svoje ciele. Podobne pohľad má aj Peter Knight (2003), ktorý konšpiračné teórie definuje skrz kontext, v rámci ktorého vznikajú. Vo svojej definícii uvádza, že konšpiračné teórie vznikajú: „v malej skupine mocných ľudí prepojených spoločne v utajení, aby mohli plánovať a vykonávať nelegálne alebo nesprávne aktivity, najmä tie, ktoré menia beh udalostí“.

Obe zo spomenutých definícií odkazujú na mocných ľudí „za oponou“, ktorí pracujú v utajení s cieľom vytvárať alebo ovplyvňovať udalosti vo vlastný prospech. Dokonca aj Daniel Pipes (1999) definuje konšpiračné teórie ako „strach zo spiknutí, ktoré neexistujú“. Tým na jednej strane potvrdzuje vyššie uvedené definície, avšak na strane druhej, vyzdvihuje jednu z ich hlavných vlastností, ktorou je strach.

Ďalším z možných uhlov pri definovaní pojmu konšpiračná teória je ten, ktorý berie do úvahy ich zdroj. V roku 2010 predstavil David Aaronovitch (2010) vlastnú definíciu pojmu, ktorá znie: „pripisovanie tajného jednania jednej strane, aj keď by toto jednanie mohlo byť o dosť rozumnejšie vysvetlené ako menej utajené a menej komplikované jednanie druhej strany“. Táto definícia navrhuje, že konšpiračné teórie nemusia byť vždy nesprávne a byť o zlých aktoch. Podľa Steinera a Edmunda (1979) však vďaka svojej povahe nemôžu byť konšpiračné teórie otestované, a teda ani vyvrátené. Týmto sa vlastne vraciame k lexikálnej definícii, ktorá konšpiračné teórie považuje za nevysvetliteľné, a teda neoveriteľné.

V neposlednom rade by som ešte uviedla definíciu pochádzajúcu zo slovenského prostredia od autorky Zuzany Panczovej (2017), ktorá vo svojej knihe uvádza, že pri definovaní konšpiračných teórií zohráva dôležitú úlohu aj pojem *fáma*. Oba tieto pojmy majú spoločné to, že so sebou nesú už vyššie spomínané negatívne konotácie a v mnohých prípadoch sú považované za pejoratívne. Podľa autorky pojem fáma rámčuje základné znaky konšpiračných teórií. Pre definovanie pojmu fáma využíva citáciu od Allporta a Postmana (1947), ktorí hovoria, že fámou je: „tvrdenie, týkajúce sa aktuálnych udalostí, ktorému sa má veriť a ktoré sa šíri od osoby k osobe obvyčajne ústne. Neobsahuje údaje, podľa ktorých by sa dala posúdiť ich pravdivosť.“ Okrem toho autorka uvádza, že podľa definícií fám a konšpiračných teórií je „oficiálne overenie“ hranicou medzi týmito pojmi a faktami (Panczová, 2017).

Konšpiračné teórie a fámy definuje ako: „nepodložené, neoverené, resp. oficiálne neakceptované informácie, ktoré varujú pred nebezpečným sprisahaním. V súvislosti s významnými historickými udalosťami vyzdvihujú úlohu sprisahania (resp. sprisahaní) a neveria oficiálnym zdôvodneniam. Aktérmi týchto sprisahaní môžu byť členovia minorít, rôzni zástupcovia kategórie „cudzích“, reprezentanti spoločenských elít alebo bezmenní členovia štátneho aparátu („systém“). Spoločným menovateľom býva ich

nekontrolovateľný skrytý vplyv a z toho prípadne vyplývajúca potenciálna všade prítomnosť a všemocnosť. Okrem samotných riadiacich centier im v ich činnosti pomáha sieť vedomých alebo nevedomých pomáhačov. Aj veľmi komplikované sprisahanecké teórie bývajú v otázke konečných cieľov domnelých sprisahaní neisté“ (Panczová, 2017).

Z uvedených definícií vyplýva, že akákoľvek definícia pojmu konšpiračná teória sa delí na dve hlavné časti. Prvou je definícia udalosti alebo aktivity, a druhou je definovanie organizácie alebo samotného orchestrátora, ktorý sa s danou udalosťou, či aktivitou spája. Udalosť alebo aktivita sú zvyčajne označované za nesprávne, nelegálne, narúšajúce bežný chod a pôsobiace v neprospech spoločnosti, ba dokonca aj za nevysvetliteľné. Organizácie, ktoré za týmito aktivitami stoja sú považované za skryté, vplyvné, či malé z hľadiska počtu účastníkov.

Za spoločné znaky konšpiračných teórií vyplývajúce z vyššie uvedených definícií je možné pokladať to, že teória popisuje udalosť alebo aktivitu ako výsledok nejakého spiknutia, za ktorým stojí malá utajená a vplyvná skupina osôb so zámerom dosiahnuť svoje ciele (bez ohľadu na dopad danej udalosti, či aktivity na spoločnosť). Panczová (2017) uvádza, že základným znakom konšpiračných teórií je to, že sú založené na neoverených a nepodložených informáciách zo strany oprávnených autorít.

1.2 Delenie konšpiračných teórií

Existuje niekoľko rozličných delení konšpiračných teórií, ktoré jednotlivé konšpiračné teórie rozlišujú na základe ich jednotlivých parametrov, ako napríklad zdroja ich vzniku alebo ich obsahu. Žiadne z týchto delení však nie je nejakým spôsobom oficiálne, či považované za akademicky správne a väčšina z nich jednoducho vychádza z dostupnej literatúry alebo vznikajú ako výstup z rozličných štúdií zaoberajúcich sa konšpiračnými teóriami.

Nera (2021) vo svojej štúdií zvanej „*A power-challenging theory of society, or a conservative mindset? Upward and downward conspiracy theories as ideologically distinct beliefs*“ pracuje s fenoménom konšpiračných teórií a ich rozdelením na 2 typy podľa toho, aký je sociálny vplyv skupiny ľudí, na ktoré sa zameriavajú. Vplyvom alebo mocou sa v tomto kontexte rozumie sociálny vplyv/moc ako asymetrická kontrola nad hodnotnými zdrojmi v sociálnych vzťahoch (Magee a Galinsky, 2008). Tento prístup

založený na objektívnom vnímaní vplyvu a moci umožňuje vyvinutie ešte konkrétnejšej úvahy o tom, ako je objektívny a subjektívny vplyv vyjadrený v súvislosti s konšpiračnými teóriami. Toto rozdelenie zdôrazňuje rozdiely medzi dvoma odlišnými teoretickými prístupmi k viere v konšpiračné teórie: **konšpiračnou teóriou spoločnosti** (Popper, 1945, 2002 v Nera, 2021) a **konšpiračnou mentalitou** (Moscovici, 1987, 2020 v Nera, 2021).

Konšpiračná teória spoločnosti hovorí, že sociálne problémy (napr. chudoba či nezamestnanosť) sú úmyselne podporované vplyvnými skupinami, ktorý z nich profitujú (Popper, 2002). Avšak v realite, ide iba o psychologické pripisovanie väčšieho vplyvu týmto vplyvným skupinám, než majú. Žiadna zo skupín totižto nemá dostatok moci a vplyvu na to, aby kompletne ovládala priebeh komplexných spoločenských udalostí (Bale, 2007; Keeley, 1999; Popper, 2002 v Nera, 2021). Tento teoretický prístup súvisí s prvým typom, konšpiračných teórií, ktorým sú **stúpajúce konšpiračné teórie** (smerom nahor). Tie zahŕňajú skupiny s privilegovaným prístupom k vyššie spomínaným zdrojom, napr. vládu, bankárov či priemyselné skupiny.

Podľa Moscoviciho (1987) sú konšpiračné teórie zakorenené v hrozbách minorít (či už náboženských, etnických alebo politických), ktoré menšiny predstavujú pre najdôležitejšie normy, presvedčenia a hodnoty väčšiny. Dôležité je, že podľa jeho názoru spomínané minority nemusia mať skutočnú moc (a v konečnom dôsledku ani skutočne konšpirovať), aby boli obvinené zo sprisahania proti väčšine. Konšpiračná mentalita premieta moc a zlobu na menšiny, ktoré ohrozujú väčšinu, aj keď sú tieto menšiny objektívne bezmocné (napr. imigranti). **Klesajúce konšpiračné teórie** (smerom nadol) je teda možné charakterizovať pripisovaním moci či vplyvu objektívne bezmocným skupinám (Nera, 2021).

Ďalším z takýchto delení vo svojej knihe navrhuje aj vyššie spomínaná autorka Panczová (2017), ktorá konšpiračné teórie delí na základe ohľadu na ich proklamované ciele a sieťovanie sprisahancov. Toto delenie rozdeľuje konšpiračné teórie do troch kategórií: lokálne, globálne a operatívne.

Lokálne konšpiračné teórie sú také, ktoré zahŕňajú sprisahania neohrozujujúce svetový mier a poriadok. Z hľadiska ich významu sú občas označované aj ako triviálne (Pipes, 2003). Globálne hovoria o sprisahaniach, ktoré sa týkajú globálneho diskurzu, ekonomiky a politiky. Za operatívne sa označujú také, ktoré sú zamerané na kritiku najmä skrytých predstaviteľov verejných orgánov. Tí svoje postavenie zneužívajú na nelegálne

činnosti, ktorými sa snažia ovplyvniť politické dianie v danej krajine, ale aj na medzinárodnej úrovni.

V neposlednom rade uvediem ešte delenie, s ktorým pracovali autori v štúdií o pravicovom autoritárstve a vplyve na konšpirácie. Medzi konšpiračnými teóriami rozlišujú celkovo dva typy: teórie, ktoré hovoria o konšpiráciách medzi existujúcim vládnym usporiadaním (napr. vláda zneužívajúca jej moc) a teórie, ktoré hovoria o sprisahaniach proti existujúcemu vládnemu usporiadaniu (napr. menšinové skupiny konšpirujúce proti spoločenskému poriadku) (Wood & Gray, 2019).

Z opisov spomínaných štúdií je zrejmé, že existuje veľké množstvo rozličných druhov konšpiračných teórií, ktoré je možné rozdeliť do rôznych skupín na základe ich jednotlivých aspektov vychádzajúcich z kontextu dostupnej literatúry či povahy daných štúdií. Uvedené delenia konšpiračných teórií sa nevyklučujú, ba dokonca je možné ich aplikovať spoločne a jednotlivé konšpiračné teórie rozdeliť hneď do viacerých kategórií, podľa témy a aj podľa dosahu ich dopadu. Pre účely tejto práce je však delenie navrhované Panczovou (2017) najvhodnejšie, nakoľko sa práca sústreďuje práve na lokálne konšpiračné teórie.

1.3 Šírenie konšpiračných teórií a ich rola v médiách

Konšpiračné teórie zastávajú rozličné role v mediálnom prostredí. Šíria sa všemožnými spôsobmi v rôznych typoch médií, pričom z rešerše literatúry vyplýva, že najčastejším typom médií bývajú práve alternatívne médiá¹. Nasledujúce podkapitoly približujú, akú rolu zohrávajú konšpiračné teórie v spoločnosti, konkrétne v čase krízy, či neočakávaných spoločenských udalostí (s ohľadom na tému a cieľ tejto diplomovej práce) a tiež aj, aká je rola konšpiračných teórií v daných médiách. Posledné z podkapitol tiež približujú spôsob, akým sa konšpiračné teórie, či už v spoločnosti alebo médiách šíria a ako ich šírenie ovplyvnil nástup internetu a nových médií.

¹ Viac o alternatívnych médiách v kapitole 2.2 Alternatívne médiá.

1.3.1 Konšpiračné teórie (a médiá) v čase spoločenskej krízy

Úloha a významnosť médií v spoločnosti sa vždy v čase dôležitých historických momentov mení a prispôbuje danej situácii. V súvislosti so spoločenským chovaním v časoch krízy, či neočakávaných udalostí, bolo vykonaných niekoľko výskumov. Konkrétne vzťahom medzi situáciami spoločenských kríz a vierou v konšpiračné teórie sa okrem iných zaoberali aj Van Prooijen a Douglas (2017) vo svojom takmer rovnomennom výskume. Ich výsledky ukazujú, že averzné pocity ako strach, neistota alebo pocit straty kontroly, ktoré v týchto situáciách ľudia prežívajú, vo veľkej miere napomáhajú k stimulovaniu motivácie k pochopeniu situácie. Vďaka tomu sa zvyšuje pravdepodobnosť vyhľadávania a vnímania konšpiračných teórií, ktoré danú situáciu vysvetľujú. Hofstadter (1966) zároveň uvádza, že konšpiračné teórie, ktoré z aktuálnej nepriaznivej situácie obviňujú mocnú a zlú skupinu ľudí tak pomáhajú porozumieť a vyrovnať sa s danou situáciou, ktorá môže byť inak náročná na pochopenie. Podobne to popisuje aj Panczová (2017), ktorá navyše uvádza, že ľudia v takýchto situáciách vyhľadávajú informácie v podobe rozličných správ a zároveň sú ľahostajnejší voči ich zdrojom než za bežných okolností.

Obdobné situácie zvyčajne nahrávajú šíreniu rôznych nepodložených či nepravdivých informácií, ktoré môžu následne stať za vznikom a šírením konšpiračných teórií. Práve konšpiračné teórie často ponúkajú rôzne alternatívne vysvetlenia aktuálneho diania, ktoré môžu jednotlivcom v spoločnosti pomôcť jednak porozumieť, ale tiež aj jednoduchšie znášať danú situáciu a vniesť do nej chýbajúci zmysel a vysvetlenie. Alternatívne vysvetlenia, či interpretácie, aktuálneho diania však často majú senzáciechtivú a niekedy až škandalóznou povahu, vďaka čomu sa tak stávajú zaujímavejšie pre ich ďalšie a často aj rýchlejšie šírenie.

Rozličné štúdie (McCauley & Jacques 1979, LeBoeuf & Norton 2012, a i.) odhalili, že ľudia sú náchylnejší veriť v konšpiračné teórie, ak sú následky daných udalostí negatívnejšie (napr. vojna alebo smrť). Tento fenomén sa v literatúre nazýva „súlad medzi dôsledkom a príčinou“, pričom v prípadoch, kedy dané situácie nevyvolávajú vyššie spomenuté averzné pocity, ľudia nemajú dôvod uchýľovať sa k alternatívnym vysvetleniam daných situácií (Van Prooijen, 2017). Spomínané štúdie ponúkajú výsledky, ktoré sú korelačné, ale zároveň neodhaľujú, či neistota stojí za vznikom konšpiračných teórií alebo naopak (Van Prooijen, 2017). Kauzalitou medzi pocitom neistoty a vznikom konšpiračných teórií sa zaoberali rozličné psychologické výskumy, napr. Whitson & Galinsky (2008), ktoré zistili, že pocity neistoty a straty kontroly často zvyšujú tendenciu

verit' konšpiračným teóriám (Van Prooijen, 2017). Nebezpečné tiež je, že konšpiračné teórie môžu takto ovplyvňovať ľudí bez ich vedomia (Douglas & Sutton, 2008).

Vyššie spomínané výskumy naznačujú, že konšpiračné teórie plnia funkciu sprostredkovateľa informácií, vďaka čomu môžu priniesť emocionálne uspokojenie v podobe ľahšieho porozumenia nepriaznivých situácií alebo navodenia pocitu akejsi chýbajúcej istoty v čase krízy. Preto niet divu, že sú práve obdobia krízových situácií ideálne pre ich vznik a šírenie.

Okrem spomínaného sprostredkovania informácií, či alternatívnej interpretácie môžu konšpiračné teórie podľa Radu & Schultza (2017) slúžiť aj ako hypotézy pre investigatívnych novinárov a pre ich zdroje. Tí následne po preverení informácií a preukázaní ich pravdivosti môžu tieto už overené hypotézy šíriť pre verejnosť vo forme rozličných žurnalistických materiálov. Je dôležité však poznamenať, že za konšpiračné teórie sa pokladajú dané teórie iba do momentu, kým nie je možné potvrdiť či preukázať ich pravdivosť. Po oficiálnom potvrdení sa daná teória stane faktom a stráca prívlastok konšpiračná.

Avšak netreba zabúdať aj na druhú stranu mince, ktorá je o niečo negatívnejšia. Vystavenie sa konšpiračným teóriám zároveň stupňuje pocity bezmocnosti, ktoré môžu v konečnom dôsledku spôsobiť ľahostajnosť v záujme o inak spoločensky dôležité témy, ktorých sa týkajú, ako sú napríklad globálne otepľovanie, aktuálna politická situácia alebo očkovanie (Van Prooijen, 2017).

1.3.2 Šírenie konšpiračných teórií

Konšpiračné teórie sú často považované za formy naratívov týkajúcich sa rozličných udalostí. Podľa Van Prooijena a Douglasa (2017) sa môžu tieto konšpiračné teórie stať historickými naratívami a šíriť sa tak pomocou kultúrneho prenosu. Ako bolo uvedené v predošlej kapitole, významné udalosti (negatívne aj pozitívne) vytvárajú ideálny priestor pre vznik a následne aj ich šírenie v rámci spoločnosti, komunit či skupín. Konšpiračné naratívy by ako súčasť diskurzu mali byť pokryté zo strany žurnalistov, a to aj v prípade, že ich nepodporujú (Radu & Schulz, 2017).

Pod záštitou organizácie COST² bola v rokoch 2016-2020 vypracovaná štúdia COMPACT (Komparatívna analýza konšpiračných teórií), ktorá navrhla pre analýzu šírenia konšpiračných teórií aplikovať koncept „difúzie inovácií“ spoločne s teóriami a konceptmi, ktoré vyplývajú z mediálnych štúdií, ako napríklad nastolovanie agendy alebo dvoj-stupňový tok komunikácie a takisto aj strategická, či politická komunikácia, zaujatosť správ (ang. news bias) alebo falošné správy (ang. fake news) (Radu & Schulz, 2017).

Podľa Rogersa (2003), analógia medzi šírením inovácii a konšpiračných teórií spočíva v rovnakom prístupe ku komunikácii a nie v behaviorálnej zmene, komunikačných kanáloch, čase alebo sociálnom systéme. Inovátor je v rovnakej pozícii ako tvorca konšpirácie, pričom ich samotné šírenie môže byť skrz žurnalistické zdroje alebo samotných žurnalistov, na základe ktorých sú inovácie/konšpirácie buď prijaté alebo odmietnuté.

Média vedia vo veľkej miere ovplyvniť to, aké témy sú širokou verejnosťou vnímané ako dôležité spoločenské problémy. Síce sa im vo väčšine prípadov nepodarí ľuďi presvedčiť, čo si majú myslieť, ale vedia im dať takzvaného „chrobáka do hlavy“, a ovplyvniť tak to, o čom majú premýšľať a na čo sa zamerať (McCombs, Maxwell & Shaw, 1972). Rozličné typy médií sa môžu pričiniť na šírení konšpiračných teórií, či už vedome alebo nevedome. Sunstein a Vermeule (2009) podotýkajú, že niektoré žurnalistické zdroje sú vedomými šíriteľmi konšpiračných teórií práve za účelom získania moci alebo peňazí.

Panczová (2017) uvádza, že konšpiračné teórie sú veľmi často šírené médiami, ktoré nerešpektujú eticky korektné štandardy spravodajskej žurnalistiky. Štandardy žurnalistickej spravodajskej praxe sú zvyčajne súčasťou oficiálnych dokumentov, ktoré reprezentujú dané mediálne prostredie. Na Slovensku je jeho reprezentantom Slovenský syndikát novinárov, ktorý vo svojom Etickom kódexe novinára (2017) okrem iného uvádza, že medzi hlavné zásady, ktorými sa novinár riadi pri výkone svojej práce sú nestrannosť, vyváženosť, objektivita, čestnosť, pravdivosť, zodpovednosť a dôsledné overovanie faktov. Média rešpektujúce Etický kódex sú všeobecne považované za seriózne. Na druhej strane média, ktoré nerešpektujú tieto štandardy sa zvyknú označovať

² Skratka COST patrí Európskej spolupráci v oblasti vedy a techniky, ktorá sa zaoberá a skúma rozličné vedecké témy, okrem iného aj konšpiračné teórie.

ako alternatívne, konšpiračné alebo dezinformačné, čo vychádza z povahy významov týchto jednotlivých slov. Viac o typoch médií v Kapitole 2.

Je však dôležité uviesť, že hlavným rozdielom v druhej skupine médií je, že ich označenia majú odlišné konotácie. Prívlastok konšpiračné, ako už napovedá Kapitola 1.1, a tiež aj prívlastok dezinformačné, majú negatívnu konotáciu, nakoľko tieto prívlastky označujú niečo, čo je nepravdivé, zavádzajúce, ba dokonca nebezpečné. Na druhej strane, ak je niečo označené za alternatívne, konotácia je o niečo neutrálnejšia, nakoľko opisuje „iba“ akúsi odchýlku od hlavného prúdu, čo však nemusí výlučne znamenať niečo negatívne.

Ďalším rozdielom medzi týmito médiami je, že alternatívne média nemusia byť v kontradikcii s Etickým kódexom, pretože ich alternativita nemusí byť výlučne opozitná voči tradičným či mainstreamovým médiám. Za alternatívne médiá sú často pokladané aj špecializované médiá zamerané na témy, ktoré sa ani zďaleka nepribližujú témam podobným v tradičných médiách, a zároveň etika ich autorov môže byť úplne zachovaná. Za alternatívne sa médiá často považujú aj samé a stotožňujú sa s ním. Tento prívlastok môže byť viacvýznamový a alternativita jednotlivých médií môže spočívať prakticky v čomkoľvek.

Na druhej strane, negatívny prívlastok konšpiračné, či dezinformačné médiá získajú od publik bez toho, aby sa zaň považovali samé.

V rámci svojich výskumov našiel Jakob a spol. (2017) signifikantný vzťah medzi nedôverou v mainstreamové médiá³ a vierou v konšpiračné teórie. Ľudia, ktorí majú vysokú mieru dôvery v mainstreamové média majú tendenciu vyvarovať sa konšpiračným teóriám.

V rámci štúdie COMPACT rozlišujú Radu a Schulz (2017) dva druhy mediálnych obsahov v súvislosti s konšpiračnými teóriami. Prvým z nich je mediálny obsah, ktorý sa výlučne zaoberá konšpiračnými teóriami, či už vo všeobecnosti alebo v konkrétnej oblasti. Druhým je mediálny obsah, ktorý sa nepriamo prepája s konšpiračnými teóriami, ako napríklad spravodajstvo o rozličných škandáloch či tajných službách. Jedným z dôvodov občianskej participácie na tomto spôsobe obsahu a spravodajstva, ktoré neakceptuje informácie šírené médiami patriacimi do hlavného prúdu, tzv. mainstreamovými, môže byť aj nedôvera voči štátnej moci a jej nástrojom (vrátane formálnych autorít a médií).

³ Viac o mainstreamových médiách v Kapitole 2.

Jednou z najväčších žurnalistických výziev je práve spracovanie kontroverzného obsahu, fám a rozličných teórií tak, aby neprepadli nepravdivým špekuláciám (Konkes & Lester, 2015). S nástupom nových médií je to ešte o niečo ťažšie, keďže šírenie rozličných nepodložených informácií môže byť veľmi rýchle a zahlcujúce, a zároveň môže toto šírenie dezinformácií ovplyvniť agendu tradičných médií (Rojecki & Meraz, 2016). Navyše, Uscinski a Parent na základe svojho výskumu tvrdia, že pokiaľ Internet zohráva úlohu pri teoretizovaní konšpiračných teórií, jeho rola je obmedzená na nahradenie iných spôsobov komunikácie, napríklad word-of-mouth⁴ (Van Prooijen, 2017).

⁴ Slovné predávanie informácií.

2 Typy médií

Nasledujúca kapitola sa zameriava na konceptualizáciu a teoretické ukotvenie rozdelenia slovenských médií do dvoch hlavných kategórií - mainstreamové a alternatívne. Sústreďuje sa na definovanie pojmov mainstream a alternatíva v kontexte médií na základe rozličných dostupných definícií a zaradenie ich do kontextu tejto práce.

Pre účely praktickej časti tejto diplomovej práce sa nasledujúca kapitola zameriava najmä na nové médiá v online prostredí, ktoré budú predmetom jej skúmania. Za účelom sprehľadnenia analytickej časti sú v podkapitole o alternatívnych médiách definované aj dezinformačné médiá ako ich podkategória. Okrem toho popisuje a uvádza do kontextu aj prostredie slovenských médií, ktoré ďalej na základe dostupných zdrojov rozdeľuje na tieto dve hlavné kategórie.

2.1 Mainstreamové médiá

Pojem *mainstream*, v preklade hlavný prúd, vo všeobecnosti popisuje myšlienky, chovanie alebo aktivity, ktoré sú zdieľané väčšinou populácie a vnímané ako normálne a konvenčné. Slovník súčasného slovenského jazyka (2021) dopĺňa, že okrem primárneho významu hlavný prúd, ide aj o smer a prevládajúcu tendenciu v určitej oblasti ľudskej tvorby. Rovnaký význam tento pojem zastáva aj v mediálnom kontexte.

Za mainstreamové médiá sa považujú také, ktoré sú v súlade s väčšinovými spoločenskými názormi, normami a zároveň sú nositeľmi dominantných myšlienkových smerov v mediálnom diskurze (Bailey, Cammaerts, Carpentier, 2007). Mainstreamové médiá zvyčajne zohrávajú dôležitú rolu vo formovaní verejnej mienky.

Mimo označenia pojmom mainstream sa pre pomenovanie tohto typu médií používa aj pojem *tradičné médiá*, či *kapitalistické médiá*. Tento typ médií zvykne byť charakterizovaný skrz atribúty „elitného žurnalizmu“, ideologickej formy a obsahu, hierarchickej mediálnej organizácie, marketingu a manipulatívneho typu recepcie (Fuchs 2010). Pojem *elitné médiá* používa aj Noam Chomsky (1997), ktorý o nich hovorí aj ako o *mediách nastolujúcich agendu*, podľa ktorého tento druh média nastavuje/vymedzuje rámec, v rámci ktorého všetci ostatní operujú.

V niektorých zdrojoch sa pojem *tradičné médiá* spája s *kapitalistickými* a pojem *alternatívne médiá*⁵ naopak s *kritickými* pohľadmi na spoločnosť (Fuchs 2010). Dogu (2015) vníma mainstreamové médiá ako reprezentantov „mocných“ a alternatívne médiá ako zástupcov hlasu „slabých“ a „marginalizovaných“, ktorí ponúkajú iný pohľad na reprezentáciu rozličných udalostí v médiách.

Podľa Baileyho, Cammaerts a Carpentiera (2007) sú mainstreamové médiá orientované na majoritné publikum, ktoré častokrát býva aj homogénne. O ich financovanie je postarané buď zo strany občanov, a to v prípade verejnoprávnych médií alebo sú financované rozličnými komerčnými privátnymi spoločnosťami. Čo sa týka ich vnútornej štruktúry, tá je zvyčajne vertikálna a hierarchická. Tieto médiá sú spravované profesionálnymi pracovníkmi.

2.1.1 Mainstream. médiá v kontexte sociálnych sietí a online prostredí

Mainstreamové médiá tradične ťažili zo svojej úlohy formujúcej názory a konverzáciu v spoločnosti, pričom čoraz viac ovplyvňujú rast publika a firiem. Do akej miery však bola táto rola určujúca agendu podkopaná schopnosťou sociálnych médií búrať príbehy, organizovať protesty a petície a brať na zodpovednosť mocných (Newman, 2011)?

Newman (2011) vo svojej štúdií týkajúcej sa prelinkovania noviniek na sociálnej sieti Twitter zaznamenal, že 35 % najzdieľanejších odkazov pochádzalo z „netradičných“ zdrojov, čo však vo výsledku znamenalo, že väčšina pochádza z mainstreamových médií. K podobnému výsledku sa dopracovala aj štúdia s názvom Tweetminster⁶, ktorá analyzovala viac ako 5 miliónov tweetov počas prvých 100 dní novej koalíciej vlády v UK. Odhaduje, že až 73 % zdieľaných odkazov pochádzalo z tradičných zdrojov a mnoho ďalších z blogov a akademických inštitúcií (Newman 2011). Jedným zo záverov tejto štúdie je, že sociálne médiá sa správajú ako selektívny zosilňovač (eng. orig. selective amplifier) pre obsah generovaný tradičnými médiami, pričom reťazce retweetov⁷ mnohých používateľov vedú k pozorovaným trendom. Okrem toho navrhuje, že sociálne médiá, ktoré nie sú alternatívnym zdrojom správ, fungujú skôr ako „filter a zosilňovač“ zaujímavých správ z tradičných médií (Newman 2011).

⁵ Viac o alternatívnych médiách v Kapitole 2.2.

⁶ Nezávislý monitoring politických dát na sociálnej sieti Twitter.

⁷ Forma zdieľania na sociálnej sieti Twitter.

2.2 Alternatívne médiá

Alternativita médií môže byť chápaná odlišne, jednak vo vzťahu k spôsobu tvorby, ale aj k obsahu médií (Fuchs, 2010). Za alternatívne médiá sa vo všeobecnosti považujú také, ktoré nepatria do hlavného prúdu, tzv. *mainstreamu* (viď 2.1). Napríklad v mediálnom prostredí, ktoré ponúkal komunistický režim v ČSSR pred rokom 1989, by boli ako „alternatívne médiá“ vnímané tie, ktoré propagovali ideály slobody Západu a do istej miery aj kapitalizmu. Také, ktoré boli otvorene kritické voči vtedajšiemu totalitárnemu režimu a ktorých produkcia a percepcia bola prísne sankciovaná (Panczová, 2017). Podľa Doga (2015) sa alternatívne spravodajstvo vo väčšine prípadov nesnaží o vyvážené informovanie, ale skôr o vymedzenie sa voči mainstreamu.

Alternativita daných médií však môže spočívať v takmer čomkoľvek, čo naznačuje aj nekonečný rad definícií alternatívnych médií. Niektorí z autorov navyše uvádzajú, že pomenovanie *alternatívne médiá* je samo o sebe oxymoron, keďže všetko je svojím spôsobom alternatívou k niečomu inému (Atton, 2002). Ďalším z možných prístupov k alternatívnym médiám je prístup sústreďujúci sa na obsah, ktorý ich môže vnímať ako médiá ponúkajúce alternatívne politické vízie (Panczová, 2017). Za jeden z hlavných cieľov alternatívnych médií by sa mohlo považovať aj zvýšenie miery pluralizmu v mediálnom diskurze (Harcup, 2003).

Pre pomenovanie alternatívnych médií existuje množstvo synonym, ako napríklad *radikálne, občianske, komunitné, nezávislé, participatívne, rozvíjajúce* alebo *mediá spoločenského hnutia* (napr. Johnson, 2007; Dogu, 2015; Bailey et al., 2007) - avšak vzhľadom na vysokú mieru využitia antikonceptu mainstreamových médií sa autori prikláňajú k prívlastku *alternatívne*, nakoľko ich hlavnou funkciou má byť reprezentovanie alternatívneho pohľadu v mediálnom diskurze „ovládanom“ mainstreamovými médiami (napr. Bailey et al., 2007). Fuchs (2010) označuje alternatívne médiá ako kritické, teda ako tie, ktoré ponúkajú kritiku, resp. alternatívu voči „dominantným represívnym heteronómnym pohľadom, ktoré odrážajú vládu kapitálu, patriarchátu, rasizmu, sexismu, nacionalizmu a atď.“

Pre vyhodnotenie alternativity konkrétneho média je možné použiť hneď niekoľko parametrov, napr. cieľová skupina/publikum, miera profesionalizácie, spôsob financovania, štruktúra usporiadania, či vnútorná organizácia. V knihe *Alternative Media: Linking Global and Local* (Lewis, 1993) sa alternativita médií vymedzuje na základe motívu, zdrojov financovania, rozloženia moci, organizačnej štruktúry, obsahu zdelenia a vzťahu k publiku. Motívom sa rozumie odmietanie komerčných tém a naopak zdôrazňovanie marginalizovaných tém, atp. Zdrojom financovania na rozdiel od mainstreamových médií nebýva štátna podpora, či príjem z reklamy. Rozloženie moci je vďaka nezávislosti od rozličných inštitúcií rôzne. Organizačná štruktúra je horizontálna a zároveň participatívneho charakteru. Obsah zdelenia dopĺňa dominantné témy z mainstreamových médií o alternatívne pohľady. Ďalšími parametrami, či ukazovateľmi alternativity médií môžu byť aj zloženie publika, či rozsah ich pôsobenia (Lewis, 1993). Rozsah pôsobenia alternatívnych médií závisí aj na ich cieľovej skupine, pričom môžu byť orientované na konkrétnu skupinu ľudí (lokálne, či komunitné) (Bailey, Cammaerts, Carpentier, 2007). V Slovníku vybraných pojmov z mediálnych štúdií (2016) je „alternatívne novinárstvo“ charakterizované ako: „Súhrnné označenie pre selekciu a spracovanie novinárskych informácií, ktoré nie sú súčasťou bežnej agendy žurnalistickej produkcie pre „väčšinové“ publikum. Typicky sa uplatňuje v relatívne otvorených, deprofesionalizovaných a (aspoň zdanlivo) nekomerčne zameraných mediálnych organizáciách.“

Kritické alternatívne médiá sa vyznačujú „občianskym žurnalizmom“, kritickou formou a obsahom, spontánnou mediálnou organizáciou, alternatívnymi spôsobmi distribúcie a kritickou recepciou (Fuchs 2010). Na rozdiel od mainstreamových sú väčšinou nezávislé od spoločenského či mediálneho diskurzu a noriem. Ich štruktúra je horizontálna, často bez prítomnosti hierarchie. Ako bolo spomenuté vyššie, tento typ médií sa zvykne označovať aj ako *participatívne*, a to z dôvodu zapájania a otvorenosti voči širokej verejnosti (mnohokrát aj dobrovoľníckej a neprofesionálnej). Ich cieľom býva demokratizácia a rozmanitosť mediálneho obsahu, pričom sú nositeľmi nedominantných ideí a ponúkajú zastúpenie marginalizovaných ideológií neprítomných v diskurze hlavného prúdu, s dôrazom na potrebu a dôležitosť sebareprezentácie (Bailey, Cammaerts, Carpentier, 2007).

Analýzy alternatívnych (sociálnych) médií navyše nadobúdajú čoraz väčší význam, pretože sa šíri nedôvera voči takzvaným hlavným spravodajským organizáciám. Zároveň vzniká vyložené komplex konšpiračných teórií, ktorý je založený na špeciálnych médiách (Storz 2015 v COST).

2.2.1 Alternatívne médiá v online prostredí

Alternatívne médiá v internetovom prostredí, sú samostatnou subkategóriou alternatívnych médií, rovnako ako tlač. Práve skrz ne sa užívatelia môžu demokraticky myšlienково mobilizovať, participovať a hlavne globalizovať. Tento spôsob prezentácie je často využívaný politickými stranami a stáva sa dominantným spôsobom prezentovania vlastných záujmov verejnej sfére. Klasický spôsob politickej komunikácie je na ústupe, keďže šírenie tohto spôsobu komunikácie zároveň umožňuje aj formovanie silných opozičných skupín (Bailey, 2007). Jedným z druhov alternatívnych online médií sú *blogy*. Ide o participatívnu formu komunikácie, ktorá je silnou konkurenciou voči bežným žurnalistickým praktikám zahŕňajúcim zodpovednosť, transparentnosť, objektivitu, avšak zároveň pretvára žurnalistiku naprieč mediálnym sektorom (Kenix, 2011). Blogeri, autori blogov, sa zvyčajne dištancujú od profesionálnej žurnalistiky a ich tvorba je prevažne zameraná na osobné skúsenosti, udalosti a sprostredkovanie informácií. Blogy sa považujú za veľmi individuálny druh alternatívnej žurnalistiky, ktorý pretvára mainstream. Jedným z benefitov tohto druhu média, ktorý zároveň aj napomáha podkopávaniu mainstreamu, je priame prepojenie sa blogera s jeho publikom skrz komentáre, správy, či udalosti (Bailey, 2008).

2.2.2 Dezinformačné médiá

Z predchádzajúcej podkapitoly vyplýva, že jasné definovanie alternatívnych médií nie je jednoduché. Pre účely tejto práce je preto dôležitú kategóriu alternatívnych médií nejako vymedziť a špecifikovať. Vzhľadom na praktickú časť tejto práce je vybranou podkategóriou skupina *dezinformačných* médií.

Ako už ich pomenovanie napovedá, za dezinformačné médiá sa považujú také, ktorých obsah je tvorený nepravdivými, neúplnými, nevyváženými či zavádzajúcimi informáciami. „Nimi predstavovaná realita je však konštruovaná prostredníctvom manipulatívnych techník (napr. zvaľovaním viny, fabuláciami, nálepkovaním, či apelom na strach) (Chalupková, 2019)“.

Medzi nástroje manipulácie, ktoré tento druh médií využíva patrí okrem iného aj publikácia správ zo štandardných tlačových agentúr doplnená o autorské vstupy nepodložených informácií (Gregor & Vejvodová, 2016). Rovnako to uvádza aj príručka od Denníka N *Ako fungujú médiá* (2018), ktorá situáciu ilustruje na konkrétnom príklade webu Hlavné správy. Redaktor Denníka N, Vladimír Šnidl (2018), napísal, že: „*Tento portál zverejňuje aj veľa serióznych správ, ktoré preberá z tlačovej agentúry TASR. Medzi ne však každý deň primiešava i svoje vlastné správy, v ktorých viac či menej ohýbajú realitu.*”

Ďalším manipulačným nástrojom je aj názov a vzhľad dezinformačných serverov. Napríklad pojem „*Hlavné správy*” znie, akoby bol bežný spravodajský denník, podobne ako napríklad Aktuality.sk. Podobný je aj ich design. (*Ako fungujú médiá*, 2018).”

Brummette et.al. (2018) píšú o tzv. *online fake news*. A to práve z dôvodu ich častej asociácie s novými médiami a sociálnymi sieťami. Vo svojej práci skúmajú hneď niekoľko definícií fake news, pričom väčšina z nich operuje s podmienkou, že musí ísť o zámerne a cielene klamlivé informácie vydávajúce sa za fakty.

2.3 Prostredie slovenských médií: mainstream vs alternatíva

S rozdelením slovenských médií do dvoch kategórií pracuje aj Ján Hacek vo svojom článku *Dezinformačné weby v čase koronakrízy – atmosféra nedôvery v médiá* (2020), kde médiá rozdeľuje na základe ich spôsobu informovania o aktuálnej situácii, pričom ich rozdeľuje práve na médiá, ktoré prinášajú spravodajské texty a na médiá, ktoré pracujú aj s nepodloženými faktmi, šíria paniku a konšpirácie s cieľom zaujať svojich recipientov.

Situáciu v slovenských médiách a dualitu medzi mainstreamovými a alternatívnymi v súvislosti s politickými stranami uvádza Matúš Jankoľa (2019) vo svojom článku, kde okrem iného popisuje aj stratégie formovania mediálneho obsahu jednotlivými portálmi na základe analýzy konkrétnych webstránok a sociálnych sietí médií, ktoré zvyknú byť považované za mienkotvorné v slovenskej spoločnosti.

V súvislosti s fungovaním slovenských médií sa v mnohých prípadoch skloňujú aj neoliberalne inštitúty. V nadväznosti na túto skutočnosť vyšla v roku 2020 monografia s názvom *Slovenské skúsenosti s neoliberalizmom*, na ktorej sa podieľal kolektív autorov na

čele s Jánom Koščom. Hneď v úvode uvádza, že jej zámerom je: „*dostať do médií i verejnej debaty názory, ktoré z nej doposiaľ boli viac-menej vytláčané a ostrakizované*”. Monografia sa na pôsobenie neoliberalných inštitútov nazerá v rôznych kontextoch: „*1. v kontexte hegemonie, s ktorou okupujú slovenský mediálny priestor, 2. v kontexte ekonomických záujmov a finančného pozadia týchto inštitútov a 3. v kontexte, s akým overovaním informácií (fact-checkingom) pristupuje väčšina médií i odborná verejnosť k informáciám poskytovaným týmito think tankmi.*”

Istým vodítkom pre výber dezinformačných webov môže byť aj projekt *konšpiratori.sk*, ktorý v rámci svojich rovnomenných webstránok udržiava aktuálny zoznam slovenských webstránok so sporným obsahom (Holaň & Solik, 2019). Projekt vznikol v roku 2016 a funguje ako „*verejná databáza webových stránok s neserióznym, klamlivým, podvodným, konšpiračným alebo propagandistickým obsahom*“ (Konšpiratori.sk, 2021). Samotný portál uvádza, že ide o „*zoznam webov, o ktorých členovia našej komisie majú pochybnosti o ich dôveryhodnosti a kvalite obsahu. Na týchto weboch neodporúčame inzerovať a zároveň na ne neodporúčame odkazovať z vašich portálov (napr. Google). (...) Zoznam webov bol zostavený členmi komisie, na základe odborného posúdenia webov podľa jasne stanovených kritérií*” (Konšpiratori.sk, 2021). Rebríček pozostáva z viac než 200 webových stránok, ktoré obsahujú nevyhovujúci obsah, pričom hodnotiacia komisia dáva každému z webov samostatné hodnotenie, podľa ktorého sú v rebríčku zoradené, čím vyššie skóre, tým problematickejší obsah. Podmienkami pre výber webových portálov je ich bohatá a dynamická publikačná činnosť. Navyše hlavným šíriteľom dezinformácií je text, nie audio alebo vizuálny obsah.

Od marca roku 2020 sa v zozname nenachádza webová stránka *hlavnespravy.sk* z dôvodu súdneho nariadenia, na základe ktorého musela byť z databázy stiahnutá, a to až do času, kedy súd nevydá právoplatné súdne rozhodnutie.

Ďalšími podobnými projektmi na slovenskej scéne venujúcim sa problematike dezinformácií sú *antipropaganda.sk* (od januára 2021 dostupná na *infosecurity.sk*⁸), *demagog.sk* a *mediahub.sk*. Buranová (2021) uvádza, že v roku 2020 sa aj slovenské médiá aktívne snažili bojovať proti dezinformáciám, pričom ako príklady uvádza napríklad

⁸ Pozn. autora.

Denník N a jeho platformu *Hoaxy a propaganda* alebo platformu denníka *SME* s názvom *Lovíme hoaxy*.

Portál **hlavnespravy.sk** bol vybraný do analýzy v rámci praktickej časti tejto práce, ako alternatívne (dezinformačné) médium. Vyplynulo to z vyššie uvedených skutočností týkajúcich sa fungovania a organizácie tohto média. Ďalším faktorom pre jeho zaradenie do analýzy bola aj jeho popularita. V prieskume realizovanom agentúrou Focus v roku 2019 vyšlo, že by tento portál učitelia odporučili svojim žiakom ako dôveryhodné médium, pričom sa umiestnil hneď na treťom mieste v tesnom závесе za *hospodarskenoviny.sk* a *aktuality.sk*. V neposlednom rade o pochybnom obsahu tohto portálu svedčí aj jeho nedávna blokácia zo strany Národného bezpečnostného úradu (NBÚ), ktorý k blokácii pristúpil začiatkom marca 2022. Hovorca NBÚ, Peter Habara uviedol: „NBÚ rozhodol v zmysle zákona o kybernetickej bezpečnosti na základe dodaných a vyhodnotených podkladov od bezpečnostných zložiek štátu“.

Ďalším vybraným dezinformačným médium bol portál **zemavek.sk**, ktorý sám seba označuje za alternatívne a nezávislé médium. Tento portál je zaradený do zoznamu na vyššie spomínanej platforme *konspiratori.sk* a rovnako, ako aj *hlavnespravy.sk*, bol v prieskume agentúry Focus umiestnený na popredných priečkach v dôveryhodnosti z pohľadu učiteľov. Tento portál je online verziou tlačeného rovnomenného časopisu, ktorý bol v roku 2018 vyradený z predaja v reťazcoch Billa a Tesco práve kvôli jeho dezinformačnému obsahu.

Tretím médium vybraným k analýze je **kulturbog.sk**, ktorý spravujú ľudia z Ľudovej strany Naše Slovensko (ĽSNS), pričom skrz neho šíria rozličné dezinformácie v prospech ĽSNS a tiež krivia historické fakty v duchu neonacistickej ideológie (*omediach.sk*, 2020). Jeho prevádzkovateľom je „rovnomenné občianske združenie, ktoré spolu zakladal bývalý poslanec ĽSNS Milan Mazurek.“ (*omediach.sk*, 2020) Tento portál je rovnako ako *zemavek.sk* zaradený do databázy *konspiratori.sk*. Medzi uvedené kritéria pre jeho zaradenie na zoznam tohto portálu patrí šírenie klamlivých a dezinformačných správ v rozpore s faktami, extrémistický obsah, konšpiračné teórie, poplašné správy, či nerešpektovanie základnej novinárskej etiky.

2.4 Vybrané slovenské online médiá a ich návštevnosť

Výskum IAMmonitor realizovaný výskumnou agentúrou Gemius Slovakia pod záštitou združenia pre internetovú reklamu IAB Slovakia ponúka prehľad návštevnosti slovenských webových platforiem. Medzi skúmané platformy však patria aj také, ktoré neposkytujú výlučne spravodajstvo či publicistiku, ale v niektorých prípadoch aj rozličné služby, ako napr. Zoznam.sk, Bazoš.sk alebo Heureka.sk.

Vzhľadom na obsah a zámer tejto diplomovej práce sa táto podkapitola bližšie nazerá na to, ako sa z hľadiska návštevnosti darilo vybraným mainstreamovým médiám, ktoré sú zároveň aj predmetom skúmania v praktickej časti tejto práce.

Portál **Aktuality.sk** je spravodajsko-investigatívnym internetovým portálom, ktorý dlhodobo patrí medzi najnavštevovanejšie a najčítanejšie spravodajské weby na Slovensku (vydavatelia.sk). Vo svojom článku na portáli *strategie.hnonline.sk* to potvrdzuje aj Hrnčárová (2021), ktorá uvádza, že: „*V rebríčku prevádzkovateľov webových portálov si drží pozíciu jednotky Ringier Axel Springer SK, ktorý ako jediný dosiahol so svojimi webmi priemernú mesačnú návštevnosť (v roku 2020⁹) nad 3 milióny používateľov.*“, pričom vychádza z výsledkov IABmonitora. Svoje prvenstvo udržiava vďaka spravodajskému portálu *aktuality.sk*, ktorý sa aj v roku 2021 udržiava na prvej priečke rebríčka v návštevnosti webových portálov (IAB Slovakia, 2021).

Slovenský denník SME bol založený v roku 1993 a venuje sa predovšetkým spravodajstvu. Jeho vydavateľstvom je Petit Press a okrem klasickej tlačenej formy existuje aj v online podobe na portáli **SME.sk**. Podľa portálu *vydavatelia.sk* (2022) je „*najnavštevovanejším spravodajským portálom SME.sk, ktorý má vyše 2,6 milióna návštevníkov mesačne a viac ako 56 tisíc čitateľov s digitálnym predplatným.*“

Denník N vychádza pod záštitou vydavateľstva N Press, ktoré vzniklo v roku 2014 ako „*reakcia na rastúci vplyv oligarchov na slovenskej mediálnej scéne*“ (vydavatelia.sk, 2022). Podľa slov redakcie Denníka N (*dennikn.sk*, 2022) je „*jedným z najvplyvnejších médií na Slovensku, otvára celospoločenské témy a prináša kvalitnú investigatívnu žurnalistiku. Každý rok patrí medzi najoceňovanejšie médiá v súťaži Novinárska cena.*“ Zároveň ide o médium, ktoré je financované čitateľmi a to formou predplatného. Denník N

⁹ Pozn. autora.

(dennikn.sk, 2022) uvádza, že „vd'aka ich (predplatiteľskému¹⁰) záujmu o kvalitnú žurnalistiku je redakcia od roku 2017 v zisku a môže fungovať nezávisle. Redakcia nedostáva žiadne peniaze od akcionárov, tí firme prispeli len raz pri jej štarte.“ V dôsledku pandémie a pravdepodobne aj vplyvom parlamentných volieb sa podarilo Denníku N v roku 2020 závratne zvýšiť návštevnosť a to až o 47%, pričom ako poznamenala K. Hrnčárová (2020), „prvýkrát v histórii prehupla cez dvojmiliónovú hranicu unikátnych návštevníkov“. Momentálne sa Denník N drží v TOP 15.

¹⁰ Pozn. autora.

3 Vybrané udalosti slovenských dejín 20. storočia

Medzi významné udalosti naprieč históriou ľudstva sa radia ako pozitívne, tak aj negatívne udalosti, ktoré akýmkoľvek spôsobom ovplyvnili alebo aj dodnes ovplyvňujú dianie v spoločnosti. Táto práca sa zameriava na 2 udalosti zo slovenských dejín 20. storočia súvisiace s významnými verejnými činiteľmi svojej doby. Vybranými udalosťami sú smrť M. R. Štefánika z roku 1919 a smrť Alexandra Dubčeka z roku 1992. Obe z udalostí dodnes nejakým spôsobom rezonujú v spoločnosti a v rozličných médiách majú stále svoje miesto, a to najmä pri príležitosti výročia danej udalosti. Okrem toho ich tragický charakter podnietil vznik rozličných teórií o okolnostiach týkajúcich sa týchto udalostí, ktoré podnecujú vznik rozličných konšpiračných teórií.

Definovať významnú udalosť nie je jednoduché, keďže existuje nepočtené množstvo rozličných kritérií, na základe ktorých je možné jednotlivé udalosti zaradiť. Pre účely tejto práce sa ponúka významnú udalosť definovať napríklad ako *krízovú*. Podľa Roitmana (2011) je prekvapivo náročné poskytnúť objektívnu definíciu „krízy“ ako historického konceptu. Podľa neho si označenie udalosti ako „krízy“ takmer nevyhnutne vyžaduje subjektívny úsudok a významnosť udalosti, ktoré majú toto označenie odôvodniť, avšak často je možné ich vyhodnotiť až spätne. Van Proojine a Douglas (2017) navrhujú spoločenskú krízu definovať ako efektívnu a rýchlu spoločenskú zmenu, ktorá spochybňuje existujúce mocenské štruktúry, normy správania alebo dokonca existenciu konkrétnych ľudí alebo skupín.

Vanovičová (2014) uvádza, že: „*Predčasná smrť hrdinu, človeka - obeť - ideálu - symbolu, ktorý prináša nádej slobody, mieru a nového života po období krízy, keď sa narušajú všetky normy a morálne vzťahy, zabraňuje očakávanému konaniu hrdinu v prospech spoločenstva. Jej zavinenie, považované za zradu, sa odsudzuje ako vina voči celému národu. Vytvára sa napätie medzi reálnou a archetypovou situáciou, ktoré sa odreagúva v politických konfliktoch, názoroch, postojoch a vzťahoch v rôznych obdobiach rôzne aktualizovaných a v novej reálnej situácii má viesť k harmonizácii a integrácii vzťahov a života spoločenstva.*“

Nasledujúce kapitoly priblížia okolnosti vybraných udalostí v kontexte slovenských dejín. Samotná reprezentácia týchto udalostí v médiách bude už predmetom skúmania v praktickej časti tejto práce, preto v časti teoretickej jej nebude venovaný priestor.

3.1 Smrť Milana Rastislava Štefánika (1919)

Milan Rastislav Štefánik je jednou z najvýznamnejších osobností slovenských dejín a často označovaný aj ako národný hrdina.

Ako aj mnohé iné významné osobnosti, aj M. R. Štefánik je predmetom nespočetného množstva odborných publikácií, ktoré sa zaoberajú jeho pôsobením. Jedným z autorov, ktorí publikovali prácu o jeho živote je aj Peter Macho (2011), ktorý však na rozdiel od mnohých hneď v úvode svojej publikácie vysvetľuje svoj odlišný prístup, a teda, že sa vo svojej publikácii nebude zaoberať primárne jeho životom, ako je to u väčšiny publikácií zvykom, ale naopak sa rozhodol spracovať knihu „o tzv. druhom živote historickej osobnosti“, a teda jeho smrti alebo podľa slov autora: „Štefánikovmu posmrtnému kultu v slovenskej spoločnosti, resp. obrazu Štefánika v historickej pamäti Slovákov“.

Život M. R. Štefánika náhle skončil haváriou lietadla neďaleko Bratislavy v roku 1919. Podľa Slávky Otčenášovej, ktorá sa venovala analýze reprezentácie M. R. Štefánika v učebniciach dejepisu v rokoch 1918 - 1989 sa v skúmaných učebniciach prezentovali „výlučne naratívy vychádzajúce z oficiálneho postoja ku Štefánikovej smrti, ktoré vysvetľovali jeho smrť ako tragickú nehodu. (2021)“

Peter Macho (2011) popisuje, že za šokujúcim faktorom tejto tragickej udalosti stojí aj fakt, že išlo o náhlu smrť mladého človeka. Na tento faktor je upozorňované aj v súvislosti s inou postavou slovenských dejín, Jurajom Jánošíkom, u ktorého je v procese mýtizácie hrdinu za všeobecne dôležitú okolnosť považovaný fakt, že šlo o smrť človeka v mladom veku, „ktorú ľudia vždy vnímajú ako výnimočnú“ (Hlôšková, 2005). Macho (2011) dopĺňa, že ešte dôležitejšou je skutočnosť, že okolnosti Štefánikovej smrti neboli dodnes uspokojivo vysvetlené, čo bolo vo výsledku ideálnou živnou pôdou pre vznik rozličných špekulácií, dohadov a legend, pre mýtotvorbu alebo konšpiračné teórie.

Začiatky mýtizácie Štefánikovej smrti boli v istej miere ovplyvnené aj silnou citovou reakciou na túto nečakanú a náhlu smrť. Podľa spisovateľa a publicistu Tida J. Gašpara (1998) bola táto udalosť sprevádzaná šírením rôznych predstáv a fám, pričom

poukazuje na sprostredkovateľskú úlohu Jána Mudroňa, ktorý pri začleňovaní Štefánika do národného panteónu, pri osvojovaní si predstavy o najväčšom národnom hrdinovi, ktorý svoj život zakončil mučenícku smrťou, pôsobil ako autorita, ktorá zvestovala národnú vieru. Motív násilnej smrti sa objavil pomerne skoro po jeho skone, hoci spočiatku reozonoval skôr v privátnej a kuloárnej sfére a na verejnosť sa dostával sporadicky. Milan Vároš (1991) v tejto súvislosti cituje list neznáameho autora, ktorého autenticitu nie je možné potvrdiť, avšak ani vyvrátiť, nakoľko originál tohto listu už neexistuje. V liste bolo vyjadrené podozrenie, že za Štefánikovou smrťou stál jeho slovenský pôvod, ktorý mal byť v očiach „niekoho“ prekážkou pre riadenie česko-slovenského vojska. Vierohodnejším prameňom dokladujúcim pomerne skorú prítomnosť tejto predstavy v určitom segmente slovenskej populácie je leták rozširovaný v Ružomberku po zatknutí Andreja Hlinku v októbri 1919. Ružomberskí gymnazisti zorganizovali študentský štrajk a v spomínanom letáku okrem iného vyzývali verejnosť na Hlinkovu obranu: „*Jeden veľký syn slovenského národa, generál M. R. Štefánik, 4. mája 1919 sišiel so sveta pri Vajnorochoch, druhý veľký syn národa Andrej Hlinka nesmie zomrieť, ale musí žiť. Ak už zomrel, jeho krv ideme pomstiť až do krajnosti!*”

Zaujímavá je aj skutočnosť, že do ľudáckeho prostredia, resp. do autonomistických kruhov, ktoré boli výrazne poznačené politickým katolicizmom, podobné predstavy o Štefánikovej smrti vnášali (aj) dvaja predstavitelia protestantskej komunity, právnik a senátor Ján Mudroň, aktívny člen Slovenskej ľudovej strany, a generálov starší brat, evanjelický farár Igor Branislav Štefánik, ktorý sympatizoval s autonomistickou myšlienkou. Obaja posilňovali legitímnosť týchto predstáv: Mudroň i Štefánik ich robili vierohodnými v očiach svojich súčasníkov, ľudákov-katolíkov.

Práve v tomto čase započali už prvé konšpirácie ohľadne tejto nešťastnej udalosti, ktoré boli podporené Igorom B. Štefánikom v roku 1922, ktorý sa o podozrení z politickej konšpirácie vyjadril v denníku Slováč takto: „*K orientovaniu roduverných Slovákov (a nie čvachoslovákov!) podotýkam nasledovné: Generál Štefánik žije v srdciach slovenského ľudu a jeho verných synov, ako aj v českom národe má ohromný tábor svojich vďačných ctiteľov. Lež jesto kdesi akási zorganizovaná maffia, ktorá systematicky pracuje na postupnom udúšaní jeho pamiatky a zbagatelizovaní jeho diela oslobodenia slovenského a českého národa. Tejto maffie činnosť je makateľná, no osoby predbežne neznáme. Jej tendencia: generála v zapomenutie viesť, bo je eminentne hrdinom slovenského národa. Aby pozbavili slovenský národ tohoto [...] junáka, dielom mlčia o ňom, dielom vo falošnom*

svetle ho predstavujú, ako odrodilého čvacha, dielom podceňujú jeho zásluhy [...].“(Macho, 2011). Priamo vo výpovedi Štefánikov starší brat „ukazuje“ na akési organizované sprisahanie určitej skupiny ľudí - *maffie*, ktorá údajne stojí za smrťou generála. Dôležitým vodítkom v texte je aj označenie *roduverní Slováci*, ktorým je text určený. Text má za úlohu „*posilniť predstavu o legitímnosti, oprávnenosti autonomistickej idey a teda aj autonomistického hnutia* (Macho, 2011)“, čo má v čitateľovi vyvolať pocit akejsi krivdy.

V priebehu času sa šírili rozličné teórie týkajúce sa smrti Štefánika. Jednou z najznámejších je, že bolo lietadlo zostrelené, a teda smrť generála bola plánovaná vražda. Podozrenie padalo v niektorých prípadoch na stranu českých politikov, ktorí si chceli údajne „*uľahčiť cestu k mocenskému ovládnutiu Slovenska*“ (Macho, 2011). Neskôr sa rozšírili fámy o tom, že originál Pittsburskej dohody bol v rukách M. R. Štefánik pri páde lietadla. Naopak Andrej Hlinka svojimi vyjadreniami naznačoval, že Štefánik spáchal samovraždu, a teda podľa jeho slov „*radšej podstúpil tragickú a mystickú smrť* (Hlinka, 1924 v Macho, 2011).”

3.2 Smrť Alexandra Dubčeka (1992)

Alexander Dubček, je jednou z najvýraznejších osobností histórie Slovenska, ktorý sa začal politicky angažovať už ako 18-ročný, kedy po vzore svojho otca vstúpil do Komunistickej strany Slovenska. Pre mnohých bol symbolom „*socializmu s ľudskou tvárou*“ a predstavoval tiež jednu z hlavných osobností Pražskej jari.

Existuje mnoho rozličných zdrojov pojednávajúcich o A. Dubčekovom živote, politickom pôsobení či ideologickom presvedčení, medzi ktorými sa nachádzajú aj jeho pamäti s názvom *Nádej umiera posledná*, ktoré vyšli po jeho smrti v roku 1993.

Pred svojou smrťou bol Alexander Dubček vo funkcii predsedu Federálneho zhromaždenia, aj napriek tomu, že jeho pôvodný záujem bol o prezidentský mandát. Nanešťastie 1. septembra 1992 došlo k dopravnej nehode, kde utrpel vážne zranenia a bol hospitalizovaný. Následkom zranení nehody podľahol po 9 týždňoch, dňa 7. novembra 1992. V nadväznosti na smrť tak významnej osobnosti sa začali objavovať rozličné špekulácie o tom, že za dopravnú nehodu nebola nehodou, ale bola úmyselne zapríčinená.

Vanovičová (2014) vo svojej práci Autorita symbolu uvádza, že existujú rozličné verzie vysvetlenia príčiny nehody: „*od náhody, cez zámernú výmenu šoféra za „kaskadéra“ s úlohou navodiť haváriu, cez pôsobenie patogénnych zón na úseku diaľnice, kde sa nehoda stala, po odstránenie A. Dubčeka ako nádejného slovenského prezidenta českou stranou pred rozpadom Česko-Slovenska, aby sa poškodila medzinárodná pozícia Slovenska. Dokonca tu vstupuje do hry ruská strana, ktorá ho mala odstrániť, aby nemohol svedčiť v procese s komunistickou stranou Sovietskeho zväzu v Moskve.*“

Slovenský historik Stanislav Sikora (2018) uvádza: „*S najväčšou pravdepodobnosťou nešlo o atentát, ale o zhluk nešťastných náhod a o mimoriadnu ľahostajnosť a nezodpovednosť pri ich vyšetrovaní, prameniách v spomínaných okolnostiach.*“ Okrem toho tiež hovorí, že teória o atentáte navyše ani nie je v súlade s československou politickou kultúrou.

Nakoľko sa doteraz nepodarilo preukázať pravdivosť ani jednej z nich, všetky z uvedených teórií ostávajú aj naďalej iba konšpiračnými teóriami a oficiálnym stanoviskom vo veci smrti A. Dubčeka aj naďalej zostáva automobilová nehoda.

4 Rámcová analýza

4.1 Úvod do rámcovej analýzy

Rámcová analýza umožňuje prehľadné zobrazenie dát jednotlivých prípadov a uľahčuje hľadanie pravidelnosti vo vybraných dátach. Jej princípom je vytvorenie tabuľky prípadov (informátorov, respondentov, atď.) a tém (podtém, štruktúrnych kódov, hlavných motívov, atď.), do ktorej sa následne vpisujú zodpovedajúce dáta.

Rámce vo všeobecnosti slúžia pre definovanie problému, označenie jeho príčin, vytýčenie hodnotenia, a následné navrhnutie riešenia a zdôraznenie toho, čo je v obsahu dôležité. Jednoducho približujú kompletný obraz toho, akým spôsobom je vybraná téma prostredníctvom médií komunikovaná. Analýza rámcov preto môže ponúknuť zaujímavý pohľad do problematiky mediálnej prezentácie a priblížiť tak prístup novinárov k premýšľaniu a prezentácii jednotlivých tém. Tankard (2001) rámcovanie charakterizuje aj ako „selektovanie, zdôrazňovanie, zamlčanie a komentovanie“.

Je potrebné si však uvedomiť, že rámcovanie mediálneho obsahu neznamená univerzálny efekt na všetkých členov publika, avšak pochopenie rámcov nám pomáha objasniť mnoho kontroverzných otázok, keďže proces rámcovania smeruje našu pozornosť k detailom, ako komunikovaný text exponuje svoju silu (Entman, 1993).

Vznik rámcovej analýzy sa prisudzuje Goffmanovi (1974), ktorý definoval koncept „rámcov“ v sociálnych situáciách, pričom používal myšlienku rámcov pre označenie „interpretačných schém“, ktoré umožnili ľuďom „lokalizovať, vnímať, identifikovať a označovať“ vybrané udalosti či výskyty. Jeho definícia rámcov znie: „Predpokladám, že definície situácií sú postavené na princípoch organizácie, ktorá riadi dianie o našom subjektívnom vnímaní. Rámec je teda výrazom, ktorý používam k popisu týchto základných prvkov, ktoré dokážem identifikovať“.

Práca Roberta Entmana z roku 1993 posunula metódu rámcovej analýzy, keďže bola aplikovaná v kontexte mediálnych štúdií, konkrétne na masové médiá, vďaka čomu sa výskumníkom podarilo zužitkovať túto metódu a porozumieť tomu, ako rozličné druhy médií prezentujú informácie. Entman (1991) uvádza, že rámce správ existujú v 2 rovinách: ako mentálne procesy spracovania informácií a tiež aj ako charakteristiky správ. Podľa jeho definície spočívajú rámce v určitých vlastnostiach, ktoré podporujú premýšľanie o udalostiach a ich pochopenie. Sú vytvárané z hesiel, metafor, konceptov, symbolov a

obrazov. A práve preto, že správy zostávajú práve zo slov a obrazov, môžu byť jednotlivé rámce nájdené/identifikované práve skúmaním slov a obrazov, ktoré sa trvalo nachádzajú v rozprávaní a vytvárajú významy naprieč médiami a časom. Ich opakovaním, používaním a zosilňovaním sa jednotlivé rámce stanú rozpoznateľné, zrozumiteľné a zapamätateľné. Podstatou rámcovania je vymedzenie veľkosti - zväčšovanie alebo zmenšovanie prvkov zobrazenej reality tak, aby boli viac či menej nápadné. Rámec teda pomáha určiť politickú dôležitosť udalosti (Entman, 1991).

Entmanova (1993) charakteristika rámcovania hovorí, že rámcovať znamená vyberať niektoré aspekty z vnímanej reality a zdôrazňovať ich dôležitosť v komunikovanom texte, čím sa posilňuje určitá definícia problému, kauzálna interpretácia, morálne hodnotenie a/alebo odporúčané riešenie toho, čo bolo popísané. Túto definíciu je možné operacionalizovať na základe jej 4 základných komponentov popisujúcich obsahovú stránku rámcov.

Prvá zložka definície, a teda **definícia problému**, je kľúčová pre určenie rámcu vo vzťahu k téme. Táto zložka sa môže skladať z verejného popisu problému, či relevantných osobností, ktoré sa k danému popisu nejakým spôsobom vyjadrili alebo ho diskutujú. Otázka pre určenie tejto zložky môže znieť napr. „Čo je definované ako problém?“

Druhá zložka definície, **kauzálna interpretácia**, je podstatná pri určovaní typov rámcov. Interpretačný mechanizmus často prepája téma s inými oblasťami života. Táto zložka zahŕňa identifikáciu celého spektra výstupov problému a prisudzovanie úspechu či neúspechu týkajúceho sa jednotlivých variant výstupov.

Morálne hodnotenie, ktoré je tretou zložkou definície, signalizuje postoj autora k menovaným aktérom a tým aj vyjadrenie jeho pohľadu na vec. Okrem toho môže zvýrazniť stanovenie priorit medzi kľúčovými hodnotami, ktoré sú predmetom problému.

V neposlednom rade je súčasťou definície aj **návrh riešenia**, ktorý nie vždy býva súčasťou analyzovaných mediálnych textov. Preto jeho prítomnosť pri tvorbe rámcov nie je nevyhnutná a pôsobí skôr iba ako akýsi doplnkový komponent. V praxi môže zahŕňať všetky pre aj proti vzájomných väzieb medzi riešeniami či vyjadrovať konkrétne požiadavky na určité riešenie (Entman, 1993).

Okrem toho majú tiež minimálne 4 dôležité časti v komunikačnom procese a to komunikátora, text, príjemcu a kultúru. Komunikátori podľa neho vytvárajú rámce vedome

alebo nevedome vo chvíli, kedy sa rozhodnú, čo povedať pomocou rámcov (občas nazývaných aj schémami), text obsahuje rámce, kedy sú alebo nie sú prítomné kľúčové slová a stereotypy. Nasleduje to, ako bude príjemca rámec vnímať. Kultúra slúži ako tzv. „zásobáreň“ bežne známych rámcov (Entman, 1993).

Radu a Schultz (2017) považujú rámcovú analýzu za dôležitý výskumný smer a výskumnú metódu v kontexte konšpiračných teórií objavujúcich sa v spravodajstve. Zdôrazňovaním určitých aspektov reality a bagatelizovaním iných sú rámce mocnými nástrojmi pri formovaní diskurzov a pri formovaní svetových názorov.

Rámce obsahujúce kultúrne termíny majú podľa Entmana (2004) väčší potenciál ovplyvniť publikum. A to najmä preto, že používajú slová a obrazy z danej kultúry, ktoré sú pre publikum zapamätateľné, pochopiteľné a emocionálne zafarbené. Aj keď niektoré slová alebo obrazy opakovaním ani nepotrebujú - napr. zrážka lietadiel s budovami Svetového obchodného centra 11. septembra 2001. Ich význam bol určite pochopený a uložený v pamäti publika aj po nízkom počte zahliadnutí, jednom alebo dvoch. Príklad tohto útoku používa Entman aj pre ilustráciu siete znalosti. Popisuje, že táto schéma obsahuje Svetové obchodné centrum, únoscu lietadiel, Usáma bin Ládina, newyorských požiarnikov a starostu alebo Rudolpha Guilianiho. V sieti znalostí dochádza k rýchlemu prepojeniu a vyvolávaniu emócií, ako pozitívnych, tak negatívnych. Akonáhle je schéma uložená v dlhodobej pamäti, jednotlivé informácie majú potenciál asociovať pocity nimi spojené. Tento proces funguje na základe šírenia aktivity, ktorá hrá ústrednú rolu v modeli kaskády.

4.2 Prístupy k rámcovej analýze

Existujú rozličné prístupy k rámcovej analýze, ktoré môžu byť využité za rozličnými účelmi pre dosiahnutie požadovaných výsledkov. V tabuľke 1 nižšie je vyobrazená sumarizácia jednotlivých prístupov navrhovaná Johannessenom (2015).

Prístup	Zámer (účel)	Získaný výstup
Kvalitatívna obsahová analýza Kódovania kvalitatívnych dát: kľúčových slov, kľúčových fráz, posudzovacích výrokov	Identifikácia tém a námetov Interpretácia významov textu za účelom identifikácie rámcov pre rozličné témy a námety	Vyčerpávajúci popis rámcov využitých v súvislosti s konkrétnou témou.
Kvantitatívna obsahová analýza Nasleduje pred-definovanú kódovaciu schému založenú na hypotézach	Využívanie rámcov pre analýzu štatistickej významnosti. Vplyvu v priebehu času.	Dáta v priebehu času, tendencie/dôsledky rámcov
Zmiešané metódy Rozličné možné prístupy, záleží na daných výskumných otázkach	Hĺbková analýza a identifikácia rámcov a tiež vplyvu v priebehu času.	Dôsledky a tendencie v kombinácii s hĺbkovým porozumením kontextu a jednotlivých rámcov

Tabuľka č. 1: Prístupy k rámcovej analýze
(Zdroj: Johannessen, 2015)

V roku 2012 vydali Linström a Marais článok s názvom *Qualitative News Frame Analysis: A Methodology*, ktorý, ako už jeho názov napovedá slúži ako vodítko k spracovaniu rámcovej analýzy. Metodológiu zostavili na základe rešerše odbornej literatúry a rozličných už existujúcich analýz, pričom sa jej postup snažili sformulovať do jednotlivých krokov. Pre účely tejto diplomovej práce bude táto metodológia aplikovaná

pre analýzu mediálnych rámcov vo vybraných textoch. Jej konkrétny priebeh je popísaný v nasledujúcej kapitole.

Existujú celkovo 3 oblasti v rámci mediálnych štúdií, na ktoré je možné sa pomocou rámcovej analýzy zamerať.

Prvou z oblastí je **produkcia mediálneho obsahu**, ktorá skúma čo všetko môže mať vplyv na výber a spôsob zobrazenia udalosti v médiách, ako napríklad vzťahy medzi médiami, novinármi a inštitúciami, mocenské štruktúry či hodnoty (Kitzinger, 2007).

Druhou a tiež aj najrozšírenejšou oblasťou je **výskum mediálneho obsahu**, pri ktorom dochádza k identifikácii používaných rámcov v mediálnych textoch. Hlavným predmetom analýzy tak býva zvyčajne mediálne vyobrazenie verejných problémov, skupín ľudí, spoločenských dejov a javov. V oblasti rámcovej analýzy rámcovania sa vyskytujú štyri základné témy: definícia problému, zobrazenie hlavných aktérov, priradenie zodpovednosti a možnosti navrhovaných riešení. Na základe týchto hlavných tém sa ďalej vo výskumoch objavujú určenia dominantných rámcov spolu s rámcami vedľajšími či alternatívnymi (Kitzinger, 2007).

Poslednou oblasťou výskumu rámcovania je **analýza mediálneho vplyvu**, ktorá sa sústreďuje na vplyv rámcov na publikum a účinky, ktoré je na základe toho možné analyzovaným rámcom prisudzovať. Jednou z hlavných otázok u tohto druhu prieskumu je, do akej miery a či vôbec dané rámce ovplyvňujú uvažovanie a premýšľanie jedinca nad danou témou, pričom tento druh prieskumu najčastejšie prebieha pomocou hĺbkových kvalitatívnych rozhovorov či focus groups (Kitzinger, 2007).

Na základe uvedenej teórie k rámcovej analýze je zvolenou oblasťou výskumu pre túto diplomovú prácu **výskum mediálneho obsahu**.

Praktická časť

V tejto časti diplomovej práce dochádza k prepojeniu teoretickej časti so skúmaným materiálom. Nasledujúce kapitoly sú venované výskumnej časti tejto práce, ktorá pozostáva z kombinovaného výskumu skladajúceho sa z kvalitatívnych a kvantitatívnych metód výskumu s ohľadom na tému reprezentácie vybraných historicky významných udalostí zo slovenských dejín 20. st. a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi popísaných v teoretickej časti tejto práce.

Prvým krokom v analýze je kvalitatívna časť, ktorá slúži k určeniu jednotlivých tematických kategórií, ktoré sa v skúmaných mediálnych výstupoch vyskytujú. Kategórie sú identifikované pomocou induktívneho (otvoreného) kódovania.

Nasledujúcim krokom v analýze je časť kvantitatívna, kde dôjde ku kvantifikácii skúmaných javov a ich analýze pomocou metódy rámcovania.

Reprezentácia vybraných udalostí je skúmaná ako v mainstreamových, tak aj v alternatívnych médiách, pričom výsledky analýzy sú následne vzájomné porovnávané za účelom zodpovedania jednotlivých výskumných otázok.

5 Cieľ výskumu a stanovenie výskumných otázok

Vzhľadom na vyššie uvedenú výskumnú tému bol pre účel tejto diplomovej práce identifikovaný jeden hlavný výskumný cieľ, ktorým je zmapovanie a porovnanie reprezentácie vybraných historicky významných udalostí v mainstreamových a alternatívnych médiách pomocou rámcovej analýzy.

Výskumné otázky formulované pre túto analýzu sú v rovnakom znení aplikované na obe vybrané historické udalosti, popísané v teoretickej časti tejto práce, ktoré sú predmetom analýzy. Vzhľadom na tematické zameranie tejto práce pozostáva súbor výskumných otázok celkovo z 5 otázok sústrediacich sa na reprezentáciu udalostí v médiách, ich vývoj v čase a prístup ich autora k práci s overenými faktmi.

Výskumné otázky sú nasledovné:

- 1) Na aké mocné osobnosti a organizácie z pohľadu histórie sa autor článku odkazuje?
- 2) Objavuje sa v článkoch osobný názor autora?

- 3) Ako sa vyvíjala mediálna reprezentácia udalosti v čase?
- 4) Aké sú odlišnosti medzi článkami z alternatívnych a mainstreamových médií?
- 5) Ponúkajú články z alternatívnych médií aj zhodné informácie s článkami z mainstreamových médií?

Vzhľadom na uvedenú teóriu je možné predpokladať, že reprezentácia vybraných udalostí v alternatívnych médiách bude mať väčšie sklony ku konšpiračným teóriám v porovnaní s mainstreamovými médiami, ktorých reprezentácia sa vo väčšine prípadov predpokladá, že bude zhodná s dominantným diskurzom. Tento predpoklad bude sekundárnym cieľom analýzy.

6 Metodológia

Výber metódy spracovania praktickej časti prebehol v rámci konzultácii v čase vytvárania tézy tejto diplomovej práce, pričom najvhodnejšie javiacou sa metódou pre spracovanie danej témy bolo rámcovanie. Nasledujúcim krokom bola rešerš dostupnej literatúry zaoberajúcej sa výskumom médií a tiež rešeršou rozličných tuzemských aj zahraničných akademických prác venujúcich sa výskumu médií pomocou metódy rámcovania.

Postup analýzy je možné rozdeliť do 3 krokov, ktoré sú vzájomne previazané: segmentácia, kódovanie a poznámkovanie.

Segmentácia zahŕňa rozčlenenie analyzovaného materiálu na menšie celky, ktoré sa tak stanú samostatnými jednotkami analýzy. Jednotka analýzy môže byť: slovo, fráza, či celý článok.

Ku *kódovaniu* alebo aj tzv. indexácii dochádza v nadväznosti na segmentáciu a jeho cieľom je popis, roztriedenie a zostručenie dát. Za účelom kódovania je nutné vytvoriť jednotlivé *kódy*, ktoré slúžia ako „obsahové záložky“ analyzovaného materiálu, vďaka ktorým je materiál možné nielen tematicky rozčleniť, ale zároveň sa v ňom aj pre účely analýzy o niečo lepšie orientovať. Kódmi môžu byť slová, skratky alebo symboly, ktoré označujú významovo homogénny celok dát. Ich úlohou je identifikácia relevantných javov, koncentrácia príkladov týchto javov a rozbor vybraných javov tak, aby bolo možné nájsť ich spoločné znaky, rozdiely, vzorce, či štruktúry, a to všetko s ohľadom na cieľ analýzy (Glaser & Strauss, 1971).

Poznámkovanie je posledným, avšak nie menej dôležitým krokom v analýze. Dochádza k nemu už pri samotnom kódovaní, pri komentovaní vytvorených kódov. Vďaka nemu dochádza k predbežnej interpretácii analyzovaných dát a tiež napomáha k integrácii získaných dát a teórie. Poznámkový aparát slúži aj ako základ pre následnú interpretáciu.

6.1 Kódovanie

Existujú rozličné spôsoby kódovania: uzavreté (deduktívne) vs. otvorené (induktívne) (Semetko & Valkenburg, 2000).

Uzavreté (deduktívne) kódovanie prebieha pomocou kódov, ktoré boli vytvorené pred analýzou, a to na základe dostupnej teórie a výskumného projektu. Pri zvolení uzavretého kódovania sa v rámci analýzy hľadajú a identifikujú jednotlivé pasáže, ktoré

daným/určeným kódom zodpovedajú (Semetko & Valkenburg, 2000). Tento druh kódovania je typický pre kvantitatívnu analýzu, napr. obsahovú analýzu.

Otvorené (induktívne) kódovanie naopak znamená vytváranie kódov až v priebehu analýzy dát. Na rozdiel od uzavretého kódovania vznikajú jednotlivé kódy ako výsledok procesu hľadania kódu pre vybrané pasáže analyzovaných dát. Tento druh kódovania je typický pre kvalitatívnu analýzu, napr. tematickú analýzu. V súvislosti s rámcovou analýzou je otvorené kódovanie postavené na voľne definovaných hypotézach či predpokladoch a jeho zámerom je definovanie kompletného spektra možných rámcov, pri ktorom sú rámce priebežne upresňované a vymedzované na základe nových poznatkov získaných z výskumu (Semetko & Valkenburg, 2000).

Oba typy kódovania je možné navzájom kombinovať, pričom najčastejším spôsobom kombinácie je práve tvorba deduktívnych kódov v úvode analýzy a práca s nimi a následný vznik induktívnych kódov pri procese kódovania - tieto kódy sa zvyknú nazývať aj ako deskriptívne, interpretatívne alebo štruktúrne.

Popisné alebo deskriptívne kódy sú také, ktoré ako ich názov napovedá, popisujú alebo hovoria o tom, akou témou sa vybraná pasáž textu zaoberá. *Interpretatívne* kódy sú na rozdiel od popisných také, ktoré označujú to, o čom daná pasáž vypovedá z pohľadu kódovača (výskumníka). V neposlednom rade *štruktúrne* alebo aj vzorové kódy slúžia pre združovanie prvých 2 typov kódov, vďaka čomu umožňujú identifikáciu opakujúcich sa tematických celkov, vzorcov, atp. (Miles & Huberman 1994).

Z dôvodu kombinovaného prístupu k spracovaniu tohto výskumu je pre analýzu využitá kombinácia oboch spomínaných prístupov.

7 Priebeh analýzy

7.1 Výber skúmanej témy a analyzovaných médií

Nevyhnutne prvým krokom v analýze je výber témy, ktorá bude predmetom výskumu a z ktorej bude definovaný výskumný problém, a teda aj výskumné otázky. Príkladom výskumného problému môže byť napríklad porovnanie rámcovania konkrétnej udalosti, skupiny, či aktivity v 2 alebo viacerých publikáciách, alebo vo viacerých typoch médií (Linström & Marais, 2012). Výskumnou témou tejto diplomovej práce, ako už bolo naznačené v podkapitole s cieľom výskumu, je zameranie sa na reprezentáciu vybraných historických udalostí zo slovenských dejín v 2 rozličných druhoch (mainstream a alternatíva) online médií a ich porovnanie.

Vybranými historickými udalosťami sú smrť Milana Rastislava Štefánika a smrť Alexandra Dubčeka, nakoľko patria medzi významné udalosti zo slovenských dejín 20. storočia.

Pri výbere témy a zamerania tejto diplomovej práce bolo pôvodne zamýšľané analyzovať celkovo až 4 konkrétne udalosti, čo sa však počas analýzy ukázalo ako príliš extenzívne a ambiciózne pre účely tejto diplomovej práce z pohľadu množstva analyzovaného materiálu. V konečnom dôsledku preto boli vybrané iba 2 udalosti ako predmetné pre finálnu analýzu.

Samotný výber analyzovaných médií prebiehal s ohľadom na stanovenú výskumnú tému a jednotlivé výskumne otázky. Ako bolo popísané už v kapitole venujúcej sa médiám v teoretickej časti tejto práce, vybranými médiami pre analýzu v tejto diplomovej práci boli slovenské mainstreamové a alternatívne online média. Konkrétne 3 mainstreamové média: sme.sk, aktuality.sk a denník.sk a 3 alternatívne médiá: hlavnespravy.sk, zemavek.sk a kulturblog.sk.

Výber oboch druhov médií má za úlohu ponúknuť vzhľad do odlišných prístupov k reprezentácii jednotlivých udalostí v médiách. Dôležitými faktormi pri výbere jednotlivých médií boli ich pôsobnosť v slovenskom mediálnom prostredí, vlastnícka štruktúra a dostatočná úroveň profesionálnej žurnalistiky. Konkrétne informácie k jednotlivým zvoleným médiam sú obsiahnuté v Kapitole 2 Typy médií.

7.2 Určenie časového rámca

Po stanovení výskumnej témy, otázok a jednotlivých médií nasleduje krok pre vymedzenie skúmaného časového rámca, v rámci ktorého budú analyzované jednotlivé mediálne výstupy za účelom naplnenia cieľa výskumu.

Aj napriek tomu, že sa téma tejto diplomovej práce sústreďuje na udalosti historické, predmetom analýzy je ich reprezentácia v online prostredí, a teda v súčasných médiách. Ako časový rámec bolo pôvodne zvolené obdobie posledných 10 rokov z dôvodu skúmania ich reprezentácie v čase a možných zmien, ktoré v rámci tohto časového obdobia mohli ich reprezentáciu ovplyvniť. Hneď na úvod analýzy sa ukázalo, že tento časový rámec nemá svoje opodstatnenie nakoľko dostupné dáta boli iba pre obmedzenú časť tohto rámca, a tak ho nebolo možné dostatočne naplniť. Zároveň v alternatívnych médiách sa niektoré z kľúčových slov, a teda zdanlivo vhodných článkov k analýze, začali objavovať až od roku 2015, čo v konečnom dôsledku znemožňuje naplniť všetky ciele analýzy, konkrétne porovnanie reprezentácie jednotlivých udalostí v mainstreamových vs. alternatívnych médiách. Na základe týchto skutočností bol časový rámec finálne stanovený na obdobie 6 rokov, od 31. 05. 2015 do 31. 05. 2021.

7.3 Výber skúmaného vzorku/výskumného súboru a identifikácia jednotky analýzy

Základným súborom pre analýzu sú, ako už bolo zmienené v predošlých kapitolách, články týkajúce sa významných historických udalostí zo slovenských dejín publikované v slovenských médiách. *Výberovým súborom* sú články týkajúce sa vybraných historicky významných udalostí zo slovenských dejín, ktoré boli publikované vo vybraných slovenských médiách v danom období. Podľa Wimmer a Dominicka (2006) je jednotka analýzy rozhodujúca, pričom jednotkou analýzy môže byť samotné slovo, symbol, téma alebo celý článok či príbeh. Pri rámcovej analýze je zvyčajne jednotkou analýzy samotný článok, ktorý sa objavil v skúmanom médiu v danom časovom rámci a obsahuje vybrané kľúčové slová.

Samotný výber výskumného vzorku, a teda aj výberového súboru, prebehol pomocou databázy Newton média, do ktorej boli zadané nasledujúce parametre.

Pre prvú vybranú historickú udalosť, smrť M. R. Štefánika, boli kľúčovými slovami *smrť Milan Rastislav Štefánik*, časový rámec od 31. 05. 2015 do 31. 05. 2021, vybrané médiá *aktuality.sk, sme.sk, dennikn.sk, hlavnespravy.sk, zemavek.sk*. Posledné z vybraných médií *kulturblog.sk* nie je súčasťou databázy Newton médiá, preto vybrané kľúčové slová boli zadané priamo do vyhľadávania na príslušnej webovej stránke, z ktorej boli následne vyselektované články k analýze spĺňajúce príslušné parametre.

Pre druhú analyzovanú udalosť boli kľúčovými slovami *slovenské národné povstanie*, časový rámec a vybrané médiá boli rovnaké ako popísané pre prvú analyzovanú udalosť.

7.4 Výber rámcovej typológie

Ďalším rozhodujúcim krokom k úspešnej rámcovej analýze je samotný výber rámcov. Ako bolo popísané v úvode tejto kapitoly, existujú dva prístupy k výberu rámcov, *induktívny* a *deduktívny*. Pri induktívnom prístupe vznikajú rámce tzv. „za pochodu”, pri procese analýzy. Výskumník určí dané rámce na základe vytvorenia pilotného výskumu za použitia náhodne vybraných článkov zo skúmaného vzorku. Zvyčajne sú tieto články vybrané priamo z výberového súboru danej analýzy. V rámci tohto pilotného výskumu je každý z článkov prečítaný hneď niekoľkokrát za účelom podrobného zoznámenia sa s textom, spoznávkovania a následného vytvorenia rámcov.

Ďalším z možných postupov/prístupov je riadiť sa a použiť rámce už z predošlých vzniknutých analýz, ktorý je naopak od prvého prístupu deduktívny.

Po výbere prístupu rámcovania má výskumník priestor pre identifikáciu buď jedného dominantného rámca pre každý zo skúmaných článkov alebo definovať dominantný a aj sekundárny rámec. Dominantným rámcov je hlavná téma článku a sekundárnym je doplnujúca myšlienka, ktorá je nejakým spôsobom nadväzujúca na hlavnú tému.

7.5 Operatívne definície

V rámci každého výskumu je výskumník povinný poskytnúť operatívne definície vybraným rámcom. Podľa Wooda (2004) sú operatívnymi definíciami presné popisy, ktoré špecifikujú fenomén záujmu. Ak bol výskumný problém predmetom už realizovaného

výskumu v minulosti, odporúča sa zväžiť využitie už existujúcej operatívnej definície z daného výskumu. Vďaka tomu je možné zjednotiť koncept výskumov a následne výsledky porovnať a dať do súvislosti.

Podľa De Vreese (2005) je preferenciou mnohých výskumníkov aplikovanie stručných operatívnych definícií rámcov, ktoré sú vybrané pred započatím výskumu. Capella a Jamieson (1997 v De Vreese, 2005) rovnako patria medzi zástancov tohto prístupu. Pre rámec navrhujú nasledujúce kritéria:

- rámec musí mať identifikovateľné konceptuálne a lingvistické vlastnosti/charakteristiky,
- musí byť bežne skúmaný v žurnalistickej praxi,
- musí byť možné ho dostatočne odlíšiť/identifikovať spomedzi iných rámcov,
- musí byť uznávaný aj inými a nemôže vzniknúť iba z predstavivosti výskumníka.

8 Analýza jednotlivých udalostí

Samotná analýza bola prevedená pomocou metodologického postupu navrhovaného Linström a Marais (2012) popísaného v predošlej kapitole. Analýza je rozdelená do 2 častí, pričom v prvej časti boli analýze podrobené články týkajúce sa jednotlivých historicky významných udalostí a následne v časti druhej analýza pokračuje komparáciou výsledkov z pohľadu reprezentácie a výskytu konšpiračných teórií v mainstreamových a alternatívnych druhoch médií. V časti venovanej interpretácii výsledkov sú zodpovedané aj jednotlivé výskumné otázky.

8.1 Výber výskumného materiálu

Identifikovanou jednotkou analýzy bol *článok*, ako navrhuje aj Wimmer a Dominick (2006). Finálna výskumná vzorka, a teda články, pre túto analýzu boli vybrané pomocou databázy *Newton Media*. Do databázy boli vložené vstupné parametre identifikované v úvode tejto kapitoly, pomocou ktorých bol extrahovaný základný výskumný súbor. Vstupné parametre boli pre obe skúmané udalosti rovnaké, líšili sa iba v 1 z parametrov, v kľúčových slovách, pričom pre každú z udalostí boli použité práve tie jej príslušiacie. Výsledná kombinácia kľúčových slov je zvolená s ohľadom na výskumnú tému, ktorá je zameraná na skúmanie reprezentácie udalosti smrti Milana Rastislava Štefánika a smrti Alexandra Dubčeka. Pridanie ďalších kľúčových slov do analýzy by bolo nad rámec stanoveného rozsahu výskumu pre túto prácu, avšak pre ďalší budúci výskum tejto témy môže poslúžiť ako zaujímavé rozšírenie.

Vstupné parametre pre udalosť **smrti Milana Rastislava Štefánika**:

- **časový rámec**: obdobie 6 rokov, konkrétne od 31. 05. 2015 do 31. 05. 2021;
- **vybrané médiá**: aktuality.sk, dennikn.sk, sme.sk, hlavnespravy.sk, zemavek.sk;
- **kľúčové slová** (kombinácia nasledujúcich slov v ich všetkých odvodených tvaroch v akejkoľvek časti článku): „Milan Rastislav Štefánik” a „smrt”

Celkovo tak bolo identifikovaných viac než 260 jednotlivých výstupov (článkov), ktoré spĺňali všetky definované parametre a javili sa ako vhodné pre analýzu.

Ďalším nevyhnutným krokom v analýze bola dôkladná kontrola extrahovaných dát a uistenie sa, že sú pre analýzu relevantné a vhodné. Hneď v úvode tak boli vyradené tie, ktoré boli publikované v regionálnych verziách portálu *sme.sk*, ako napr. *myliptov.sme.sk*, *mytrnava.sme.sk*, *našabystrica.sme.sk* atp. Regionálne médiá nespádajú do rozsahu analýzy tejto diplomovej práce. Navyše sa nepredpokladá, že by tieto články priniesli z pohľadu obsahu niečo nové, nakoľko je mnoho z nich práve kópiou obsahu z materského portálu *sme.sk* a jednotlivé regionálne verzie tiež obsah často vzájomne kopírujú, vďaka čomu je medzi vyradenými článkami hneď niekoľko duplicit. Celkovo bolo takto vyradených 75 článkov.

V tabuľke nižšie je dostupný prehľad počtu výstupov v jednotlivých médiách naprieč pôvodným časovým rámcom. Z prehľadu je zrejmé, že iba jedno z alternatívnych médií *hlavnespravy.sk* publikovalo články už od roku 2015, pričom zvyšné alternatívne médiá až o pár rokov neskôr. Táto skutočnosť však nijako zásadne neovplyvňuje výsledky analýzy. Pri finálnej interpretácii bol braný ohľad aj na skutočnosť, že komparáciu je možné vykonať až u príspevkov, ktoré do analýzy vstupujú na základe rovnakých vstupných parametrov. Tento časový rámec je následne rovnakým spôsobom upravený aj pre analýzu druhej udalosti.

		ROK							SPOLU
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
MÉDIUM	aktuality.sk	6	0	1	1	5	3	0	16
	dennikn.sk	2	2	3	5	7	4	2	25
	sme.sk	4	4	4	10	23	1	4	50
	hlavnespravy.sk	2	3	2	0	35	10	3	55
	zemavek.sk	0	0	0	1	1	1	0	3
	kulturblog.sk	0	0	0	0	0	0	2	2
	SPOLU	14	9	10	17	71	19	11	151

Tabuľka č. 2: Sumár počtu vyhládaných článkov s kľúčovými slovami „smrť“ a „Milan Rastislav Štefánik“ pomocou databázy Newton Media

(Zdroj: Vlastné spracovanie)

V neposlednom rade boli z analýzy vyradené nerelevantné články, ktoré síce spĺňali všetky požadované parametre, avšak obsahovo nijako nesúviseli so skúmanou témou.

Vyradenie týchto článkov prebiehalo v rámci kvalitatívnej časti analýzy popísanej v podkapitole nižšie.

Vstupné parametre pre udalosť **smrti Alexandra Dubčeka**:

- **časový rámec**: obdobie 6 rokov, konkrétne od 31. 05. 2015 do 31. 05. 2021;
- **vybrané médiá**: aktuality.sk, dennikn.sk, sme.sk, hlavnespravy.sk, zemavek.sk;
- **kľúčové slová** (kombinácia nasledujúcich slov v ich všetkých odvodených tvaroch v akejkoľvek časti článku): „Alexander Dubček” a „smrt”

Na základe týchto parametrov bolo identifikovaných viac než 170 jednotlivých článkov, ktoré boli rovnako, ako bolo už vyššie uvedené, podrobené dôkladnej kontrole.

Rovnako ako v prípade predchádzajúcej udalosti boli aj z tejto časti analýzy vylúčené regionálne médiá a duplicitné články, ktorých bolo dohromady 31.

Kompletný prehľad počtu výstupov za jednotlivé médiá a obdobia je uvedený v tabuľke č. 3 nižšie.

		ROK							SPOLU
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
MÉDIUM	aktuality.sk	0	6	2	1	5	1	1	16
	dennikn.sk	1	13	8	13	8	8	4	55
	sme.sk	0	4	6	6	11	10	1	38
	hlavnespravy.sk	0	7	0	7	6	7	1	28
	zemavek.sk	0	0	0	3	0	0	0	3
	kulturblog.sk	0	0	0	0	0	1	1	2
	SPOLU	1	30	16	30	30	27	8	142

Tabuľka č. 3: Sumár počtu vyhládaných článkov s kľúčovými slovami „smrt” a „Alexander Dubček” pomocou databázy Newton Media
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

V neposlednom rade boli z analýzy vyradené nerelevantné články, ktoré síce spĺňali všetky požadované parametre, avšak obsahovo nijako nesúviseli so skúmanou témou a z pohľadu rámcovej analýzy neboli prínosné. Vyradenie týchto článkov prebiehalo v rámci kvalitatívnej časti analýzy popísanej v podkapitole nižšie.

9 Kvalitatívna analýza jednotlivých udalostí

9.1 Priebeh kvalitatívnej analýzy

Po výbere výskumného vzorku popísaného v kapitole vyššie prišla na rad kvalitatívna časť analýzy, ktorá si kládla za cieľ identifikáciu jednotlivých tematických rámcov vyskytujúcich sa v skúmaných mediálnych textoch. Kvalitatívna analýza prebiehala pomocou metódy indukčného kódovania, pričom jednotlivé kódy, témy, vznikali za pochodu na základe analyzovaných textov.

Anselm Strauss (1987) uvádza dva rozličné prístupy ku kvalitatívnej analýze - prehľadové čítanie a podrobné čítanie a kódovanie. Vzhľadom na veľkosť výberového súboru článkov pre analýzu a jej cieľ bol pre prvú časť analýzy zvolený prístup prehľadového čítania. Tento prístup je z hľadiska spracovania väčšieho množstva skúmaného materiálu efektívnejší. Pomocou prehľadového čítania základného súboru bolo okrem identifikácie tematických rámcov možné ešte pred kvantitatívnou časťou analýzy vylúčiť články nevhodné k analýze a zostaviť tak solídny výberový súbor.

9.2 Výsledky kvalitatívnej analýzy

Pomocou kvalitatívnej analýzy bolo identifikovaných celkovo 119 článkov k analýze týkajúcich sa smrti Milana Rastislava Štefánika a 69 článkov týkajúcich sa smrti Alexandra Dubčeka.

Vo výsledku bolo identifikovaných celkovo 5 hlavných tematických oblastí či kategórií, do ktorých je možné jednotlivé články roztriediť podľa ich dominantnej témy. Identifikované oblasti sú nasledovné:

- 1) Kategória **popisujúca život danej historickej osobnosti a jeho zasadenie do dejín Slovenska**, tzv. životopisná kategória,
- 2) **pripomenutie si tragickej udalosti úmrtia**, tzv. výročie udalosti,
- 3) **odkaz na pamiatku danej osobnosti**,
- 4) **konšpiračná kategória** odkazujúca na existenciu konšpiračných teórií v súvislosti s tragickou udalosťou smrti,
- 5) **oblasť rôznych**.

Dané oblasti, či kategórie sú zároveň aj hlavnými témami jednotlivých analyzovaných článkov a ich definovanie je výsledkom otvoreného (induktívneho) kódovania, prostredníctvom ktorého boli jednotlivé články analyzované.

Vzhľadom na podobný charakter analyzovaných udalostí je daná kategorizáciu a následne aj jednotlivé rámce použitá spoločne pre analýzu oboch z nich, vďaka čomu bude možná aj komparácia jednotlivých výsledkov analýzy.

9.3 Operacionalizácia identifikovaných kategórií

Životopisná kategória je skrátenejší názov pre kategóriu alebo oblasť, ktorá zahŕňa mediálne texty zamerané na popis života danej historickej osobnosti. Texty sa venujú buď vykresleniu celého životného príbehu danej osobnosti, od narodenia, až po tragickú smrť, tzv. biografický portrét, v niektorých prípadoch sa však venujú iba vybraným častiam - napríklad vykresleniu časti života, v rámci ktorej pôsobili ako verejní činitelia alebo pojednávajú o tragickej udalosti, smrti daných osobností a snažia sa o ich zasadenie do kontextu vtedajšieho aktuálneho diania. Občasne sa vyskytujú aj texty obsahujúce osobnú korešpondenciu vybraných osobností, ktorá slúži ako podklad pre články zamerané na vybrané časti života daných osobností, preto články s týmto obsahom boli zaradené do tejto prvej kategórie alebo rozhovory s rozličnými osobnosťami z verejnej sféry, ktoré spomínajú na život a pôsobenia daných osobností.

Kategória výročia udalostí obsahuje mediálne texty, ktoré boli publikované v čase výročia smrti a ich primárnym účelom bolo pripomenúť tieto nešťastné udalosti a tiež zaspomínať na životné úspechy a iné významné míľniky v životoch daných osobností ako na dôležitú súčasť v histórii Slovenska.

Kategória odkazujúca na pamiatku daných osobností sa od predošlých dvoch kategórií odlišuje práve silným dôrazom na odkaz, ktorý nám po sebe Milan Rastislav Štefánik a Alexander Dubček zanechali. Mediálne texty zaradené do tejto kategórie sa sústreďujú na sprostredkovanie informácií o pamiatke osobností formou prezentácie rozličných výstav, filmových dokumentov, kníh či inscenácií o ich životoch.

Jednou z najzaujímavejších kategórii, s ohľadom na cieľ tejto diplomovej práce, je **kategória konšpiračných teórií**, pod ktorú boli zaradené mediálne výstupy, ktorých primárnym cieľom bolo informovať čitateľa o rozličných konšpiráciách súvisiacich s tragickou udalosťou smrti daných osobností. Neznamená to však, že zvyšné texty nezaradené do tejto kategórie žiadne odkazy na konšpirácie neobsahujú. Články patriace do tejto kategórie však mali konšpiráciu ako dominantnú tému.

Poslednou kategóriou je **kategória tzv. rôznych**, pod ktorú spadajú všetky mediálne výstupy, ktorých hlavnú tému nebolo možné podľa typológie určenej vyššie, nikam zaradiť, avšak stanovenými vstupnými parametrami je ich prítomnosť v analýze na mieste.

10 Kvantitatívna analýza jednotlivých udalostí

V predošlej, kvalitatívnej časti, tejto práce boli identifikované jednotlivé kategórie, ktoré ďalej vstupujú aj do nasledujúcej časti tejto práce ako jej kvantifikovateľné jednotky pre analýzu rámcovania.

Pomocou metódy vyššie popísanej rámcovej analýzy bude zvolený výskumný súbor ďalej analyzovaný za účelom zodpovedania výskumných otázok a naplnenia výskumného cieľa.

Vybrané rámce nadväzujú na teóriu definovanú podľa De Vreese (2005) v Linström a Marais (2012), ktorá uvádza nasledovné rámce: rámec konfliktný, rámec pripisovania zodpovednosti, rámec ekonomických dopadov a rámec ľudského záujmu. Tieto rámce boli pre účely tejto analýzy rozšírené na základe už spomínanej kvalitatívnej analýzy a určených tematických kategórií.

Bartholomé, Lecheler a De Vreese (2018) vo svojom článku zaoberajúcom sa typológiou **konfliktného rámca** rozlišujú jeho dve dimenzie - **intervencionizmus** a **vecnosť**. Podľa Strömbäck a Dimitrova (2011), koncept intervencionizmu odkazuje na úroveň novinárskeho zásahu do správy. Naproti tomu rámce vecných konfliktov sú zamerané najmä na vecnejší popis daného konfliktu, či javu, odohrávajúceho sa medzi politickými alebo spoločenskými aktérmi. V kontexte tejto analýzy prítomnosť **rámca intervencionizmu** identifikuje osobnú zainteresovanosť autora článku a vyjadrenie jeho vlastného osobného názoru v rámci vykreslenia danej udalosti. Na druhej strane prítomnosť **rámca vecného konfliktu** signalizuje, že je daná udalosť odprezentovaná čisto fakticky bez akéhokoľvek emočného vstupu, či názorovej vyhranosti autora akýmkoľvek smerom a sentiment článku je neutrálny.

Rámec **pripisovania zodpovednosti** vyobrazuje daný problém takým spôsobom, ktorý pripisuje zodpovednosť za vytvorenie či vyriešenie problému vládnemu orgánu, jednotlivcovi alebo skupine ľudí (Valkenburg, Semetko & De Vreese, 1999). Prítomnosť tohto rámca v skúmaných textoch indikuje prítomnosť priamych odkazov na akékoľvek iné vplyvné osobnosti, organizácie, či skupiny ľudí, ktoré mali údajne nejakým spôsobom ovplyvňovať chod popisovaných udalostí. Prítomnosť tohto rámca indikuje odkaz na konšpiračné teórie v kontexte skúmaných udalostí.

Rámec **ekonomických dopadov** uvádza danú problematiku v kontexte jej ekonomického dopadu, či už na jednotlivca, skupinu ľudí alebo región či krajinu (Valkenburg, Semetko & De Vreese, 1999). Z hľadiska cieľa tohto výskumu a smerovania stanovených výskumných otázok je tento rámec z tohoto výskumu vynechaný.

Rámec **ľudského záujmu** prináša pohľad na danú udalosť, či problém z pohľadu jednotlivca alebo emočného uhlu, vďaka čomu je do správy vnesený naratív personalizácie. Tento druh rámcovania dané správy personalizuje, dramatizuje a emocionalizuje (Valkenburg, Semetko & De Vreese, 1999). V rámci tejto analýzy bol tento rámec ďalej rozdelený na tri odlišné - pozitívny, negatívny a osobný. Zmyslom rozdelenia je rozlíšiť, akým spôsobom boli hlavné osobnosti (Milan Rastislav Štefánik a Alexander Dubček) vykreslené v rámci daných mediálnych výstupov - pozitívne či negatívne. Tretí rámec reprezentuje osobné zapojenie členov rodiny, blízkych alebo iných aktérov s osobným postojom k danej téme, čo prispieva k pridaniu nového emočného a osobného rozmeru k reprezentácii danej udalosti.

Na základe výsledkov kvalitatívnej analýzy a vyššie uvedenej teórie bolo pre túto analýzu definovaných celkovo 6 rámcov.

- Rámec intervencionizmu
- Rámec vecného konfliktu
- Rámec pripisovania zodpovednosti
- Rámec ľudského záujmu pozitívny
- Rámec ľudského záujmu negatívny
- Rámec ľudského záujmu osobný

10.1 Priebeh kvantitatívnej analýzy

Identifikované rámce boli vstupnými parametrami pre kvantitatívnu analýzu. Ich identifikácia vyžaduje znalosť výskumníka *ako* jednotlivé rámce hľadať a tiež vedieť *čo* hľadať (Linström & Marais, 2012).

„Čo“ pri identifikácii rámcov znamená, že výskumník analyzuje text z pohľadu symbolických nástrojov alebo určitých označení, ktoré sa v textoch nachádzajú (Gamson & Lasch 1983). Existuje hneď niekoľko odlišných prístupov a nástrojov, ktoré sa používajú

pri rámcovaní konkrétnych udalostí. Výskumný problém je hlavným vodítkom pre určenie hľadania jedného alebo viacerých rámcových zariadení. Rámcové nástroje môžu byť rétorické alebo technické.

Rétorickými nástrojmi sú textové prvky ako voľba slov, metafor alebo príkladov. Ďalšími z pozorovaných prvkov môžu byť napríklad aj prítomnosť či neprítomnosť kľúčových slov, fráz, zdrojov a viet, ktoré poskytujú tematicky posilňujúce zhľuky faktov alebo úsudku (Entman 1993). Gamson a Lasch (1983) ponúkajú aj vysvetlenie k jednotlivým pozorovaným prvkom. Podľa nich je metafora prvkom, ktorý má za úlohu zvýrazňovať a podnecovať čitateľove porozumenie. Jednotlivé príklady slúžia k na rozdiel od metafor vzťahujúcich sa k predstavám, s reálnymi udalosťami a ich použitie je zvyčajne za rovnakým účelom. Okrem týchto dvoch prvkov pridávajú Gamson a Lasch (1983) ešte aj heslovité frázy, ktoré podľa nich naznačujú jednotlivé rámce a sú akýmsi pokusom o zhrnutie hlavnej témy. K rétorickým zariadeniam pridávajú svoj vstup ešte aj Pan a Kosicki (1993), ktorí hovoria o syntaktických, obsahových, tematických a rétorických štruktúrach.

Na druhej strane stoja **technické nástroje**, ktoré zahŕňajú množstvo rozličných prvkov týkajúcich sa samotného písania, ale aj rozloženia či vizuálnej stránky článku. Tankard (v Reese et al. 2001) navrhuje nasledujúce technické rámcové zariadenia: nadpisy, podnadpisy, popisy fotografií, vodítka, voľbu zdrojov, voľbu citácií a záverečné zhrňujúce prehľady a odstavce. Rovnako ako u rétorických zariadení, aj u technických existuje vstup zo strany Pana a Kosicki (1993), ktorí hovoria o nadpisoch ako o najvýraznejších vodítkach pre aktiváciu určitých sémanticky súvisiacich konceptov v mysliach čitateľov, a práve preto ich považujú za najsilnejší rámcový nástroj syntaktickej štruktúry.

TABLE 1: FRAMING DEVICES

Category	Examples
Rhetorical and other written/grammatical devices	Word choice; Metaphors; Exemplars Key words (presence and/or absence) Stock phrases (presence and/or absence) Sentences that provide thematically reinforcing clusters of facts or judgement Concluding statements and paragraphs
Technical devices (elements of news-writing, layout, visuals)	Headlines; Subheadings; Photo captions; Leads; Photographs; Layout (prominence of the article) Page placement (front page, etc.)
	All sources of information in article Who is quoted How are they identified Where is the quote placed in the story
	Quoting experts to claim empirical validity or facticity Quoting official sources to link certain points of view to authority Quoting a social deviant to marginalise certain points of view

Tabuľka č. 4: Zoznam rámcových zariadení (nástrojov rámcovania)

(Zdroj: Linström & Marais, 2012)

Táto analýza sa sústreďovala na kombináciu identifikácie rétorických a technických nástrojov rámcovej analýzy, pričom hlavnými prvkami pre identifikáciu prítomnosti jednotlivých rámcov boli konkrétna zmienka o danej udalosti v akomkoľvek kontexte, prídavné mená či prívlastky priradené udalosti indikujúce ich náтуру. Odkazy na konkrétne osobnosti či organizácie v súvislosti s danými udalosťami a prípadná prítomnosť vlastného vstupu autora článku. V neposlednom rade tiež sentiment voči danej historickej osobnosti v článku.

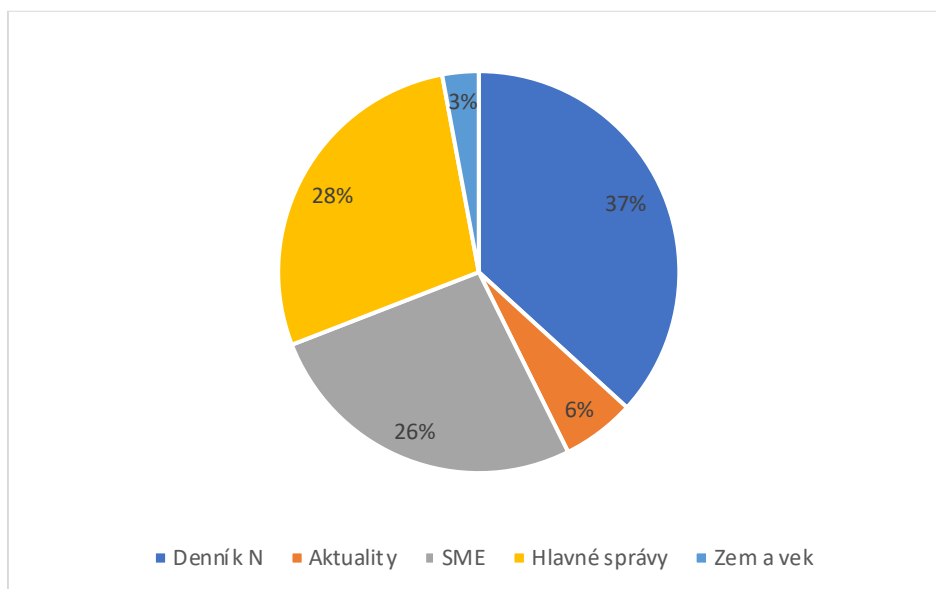
10.2 Výsledky kvantitatívnej analýzy - smrť Alexandra Dubčeka

10.2.1 Kvantitatívny a tematický profil skúmaných dát

V úvode vyhodnotenia analýzy je na mieste uviesť kvantitatívny profil skúmaných dát, 69 článkov, z pohľadu typu médiá a časového rámca.

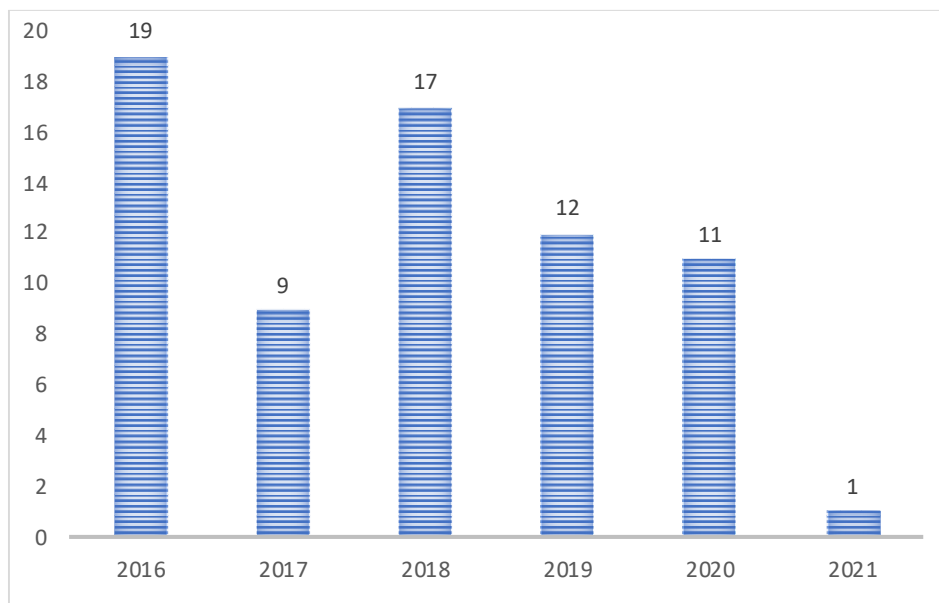
Pomer medzi mainstreamovými a alternatívnymi médiami je so značnou prevahou na strane mainstreamových médií, pričom ich články tvoria až 69% celkového súboru oproti 31 % zastúpenia alternatívnymi médiami. Na grafe č. 1 je vyobrazené percentuálne

zastúpenie jednotlivých médií. Nízka zastúpenosť alternatívnych médií môže mať za následok aj to, že jedno z vybraných médií, *kulturblog.sk*, nepublikovalo žiadny relevantný obsah k danej udalosti.

Graf č. 1: Zastúpenie jednotlivých médií v analýze: A. Dubček
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Z pohľadu času boli roky 2016 a 2018 najsilnejšie z hľadiska množstva publikovaných článkov zahŕňajúcich aj túto tému, dohromady tvoria až 52% z celkového množstva analyzovaných článkov. Pri pohľade na graf č. 2 je zrejmé, že do analýzy nakoniec nevstúpil žiadny z článkov publikovaných v roku 2015. K tomuto kroku bolo pristúpené na základe výsledkov z kvalitatívnej analýzy, v rámci ktorej vyplynulo, že články publikované v tomto období boli pre túto analýzu obsahovo irelevantné.

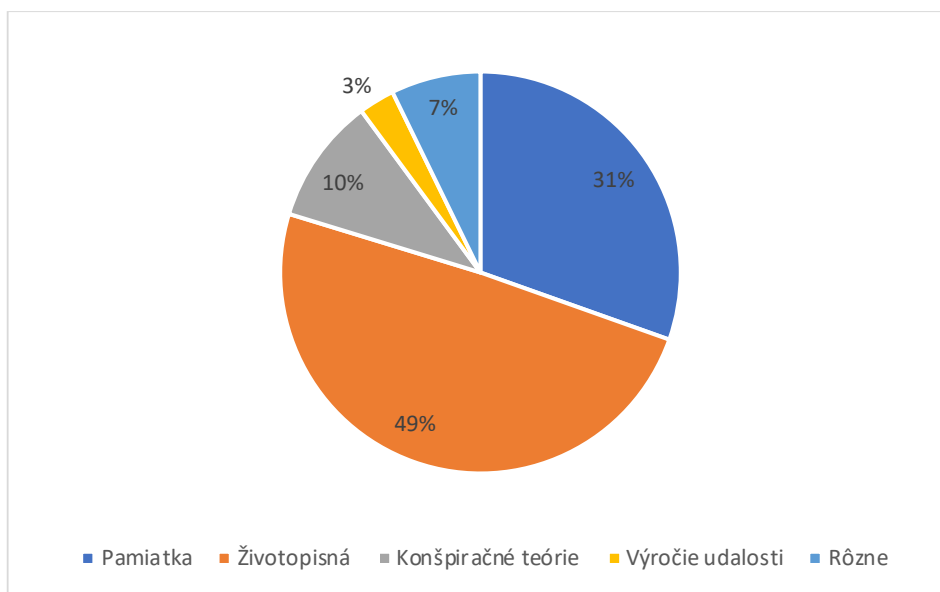

Graf č. 2: Prehľad počtu výstupov naprieč analyzovaným časovým obdobím: A. Dubček
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

V rámci rámcovej analýzy boli jednotlivým článkom priradzované aj tematické kategórie identifikované v kvalitatívnej časti tohto výskumu pričom ich určenie indikuje dominantnú tému daného článku. Výsledky identifikovaných tematických kategórií sú vyobrazené v grafe č. 3.

Najrozšírenejšou kategóriou v analýze bola kategória životopisná so zastúpením 49%, ktorá zahŕňa články na témy týkajúce sa vybraných oblastí a udalostí života Alexandra Dubčeka, napr. začiatky jeho politického pôsobenia, jeho rolu v udalostiach z roku 1968 alebo 1989. Druhou najpočetnejšou kategóriou bola kategória pamiatky so zastúpením až 30 %. Najčastejším predmetom záujmu v tejto kategórie bolo natáčanie filmu o živote Alexandra Dubčeka. Zastúpenie kategórie konšpiračných teórií bolo oproti predošlým dvom kategóriám omnoho menšie, avšak to inherentne neznamená, že prítomnosť rámcov odkazujúcich na konšpirácie bude rovnako nízka. Zvyšné dve kategórie sú zastúpené iba minimálne a ich percentuálne znázornenie je uvedené v grafe nižšie.

Pri pohľade na tematické rámce daných článkov z perspektívy typu médiá je dominantnou témou mainstreamových médií rovnako, ako vyššie, téma životopisná so zastúpením 48 %, pričom je táto téma dominantná aj v alternatívnych médiách, kde sa vyskytuje až v 52 % článkov. V oboch prípadoch je na druhom mieste kategória pamiatková, ktorej percentuálne vyobrazenie je vyobrazené v grafe nižšie.

Graf č. 3: Tematický profil dát: A. Dubček
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

10.2.2 Rámcový profil skúmaných dát

Pri pohľade na zastúpenie jednotlivých rámcov v analyzovanom materiáli je najčastejšie identifikovanými rámcem práve **rámec pozitívneho ľudského záujmu** (84 %), ktorý identifikuje vykreslenie a reprezentáciu Alexandra Dubčeka v pozitívnom alebo neutrálnom svetle a nijakým spôsobom jeho pamiatku či reprezentáciu nedehtonuje. Naproti tomuto rámcu stojí **rámec negatívneho ľudského záujmu**, ktorého prítomnosť naopak signalizuje negatívne vykreslenie Alexandra Dubčeka v kontexte slovenských dejín, tento rámec bol celkovo zastúpený v 12 % článkov.

Ďalšími analyzovanými rámcami sú **rámce vecného konfliktu** a **intervencionizmu**, ktoré označujú mieru faktickej reprezentácie danej udalosti či zapojenie autorovho subjektívneho vhl'adu. V rámci analyzovaných textov bolo ich zastúpenie v pomere takmer 1:1 s menšou prevahou rámcu vecného, ktorý bol identifikovaný v 54 % článkov.

Prítomnosť **osobného rámca** dosiahla úroveň 12 %, pričom v niektorých z článkov sa vyskytovali slová Pavla Dubčeka, Alexandrovho syna, ktorý sám uznáva neistotu a nepokoj s priebehom vyšetřovania nehody. Ďalšie z osobností, ktoré sa na margo

Alexandra Dubčeka vyjadrili boli rozliční ľudia, ktorí s ním mali príležitosť v čase jeho pôsobenia spolupracovať, napr. fotograf Vladimír Benko.

Rámec pripisovania zodpovednosti bol spomedzi všetkých skúmaných rámcov zastúpený v najmenšej miere (9 %), pričom v žiadnom zo skúmaných článkov nebola zodpovednosť za tragickú nehodu pripísaná menovite na účet konkrétnej osoby či skupiny ľudí. V skúmaných článkoch sa tak odkazovali iba na nejasné okolnosti, či vyšetovanie v súvislosti s nehodou.

10.3 Výsledky kvantitatívnej analýzy - smrť Milana Rastislava Štefánika

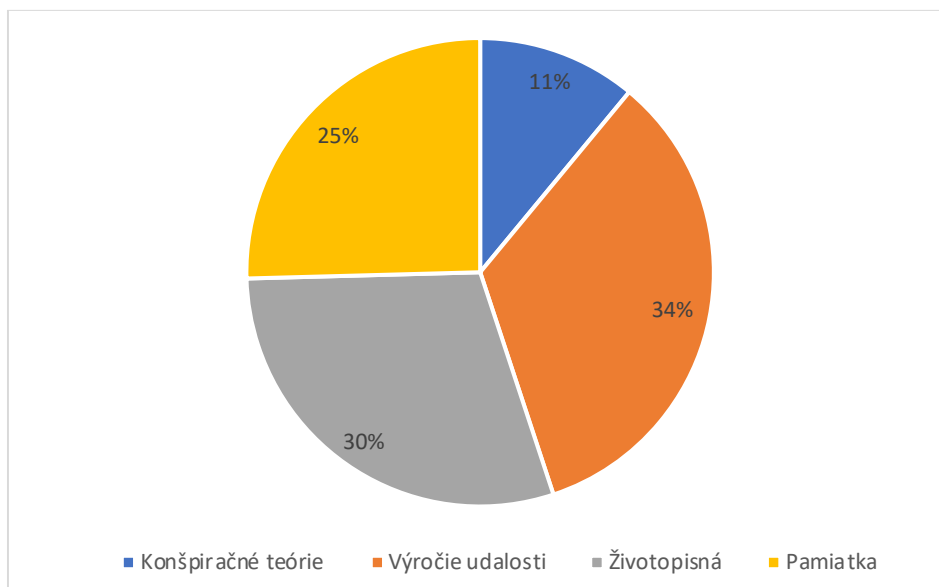
10.3.1 Kvantitatívny a tematický profil skúmaných dát

Výberový súbor článkov pre analýzu reprezentácie udalosti smrti M. R. Štefánika, ktorý pozostáva z 118 článkov je z pohľadu typu média a časového rámca nasledovný.

Spomedzi analyzovaných článkov dominovala tematická kategória výročia smrti M. R. Štefánika s celkovým počtom 40 článkov (34 %). Tento výsledok nie je prekvapivý nakoľko v analyzovanom období sa nachádzalo aj okrúhle výročie tejto udalosti, ktoré rozhodne prispelo k popularite a atraktivite tejto témy pre publicistické texty.

Druhou najčastejšou kategóriou bola životopisná s počtom 35 článkov (30 %) a hneď za ňou pamiatková kategória zahŕňajúca rozličné odkazy na život M. R. Štefánika s počtom 30 článkov (25 %).

Kategória konšpiračných teórií nebola až tak populárna a objavila sa v 13 článkoch (11 %), čo však neznamená, že prítomnosť konšpiračného rámca v iných článkoch nebola. Ako bolo už predtým uvedené, zaradenie článku do kategórie na základe jeho dominantnej témy neznamená prítomnosť, či neprítomnosť iných tém, iba jednoducho rozdeľuje výskumný materiál do menších celkov na základe hlavného tematického zamerania jednotky výskumu, jedného článku.

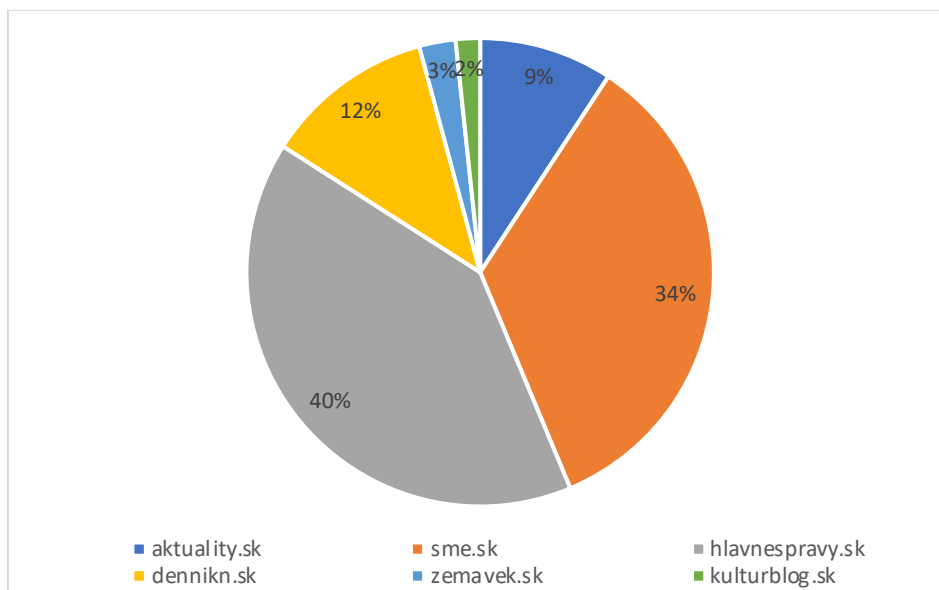

Graf č. 4: Tematický profil dát: M. R. Štefánik

(Zdroj: Vlastné spracovanie)

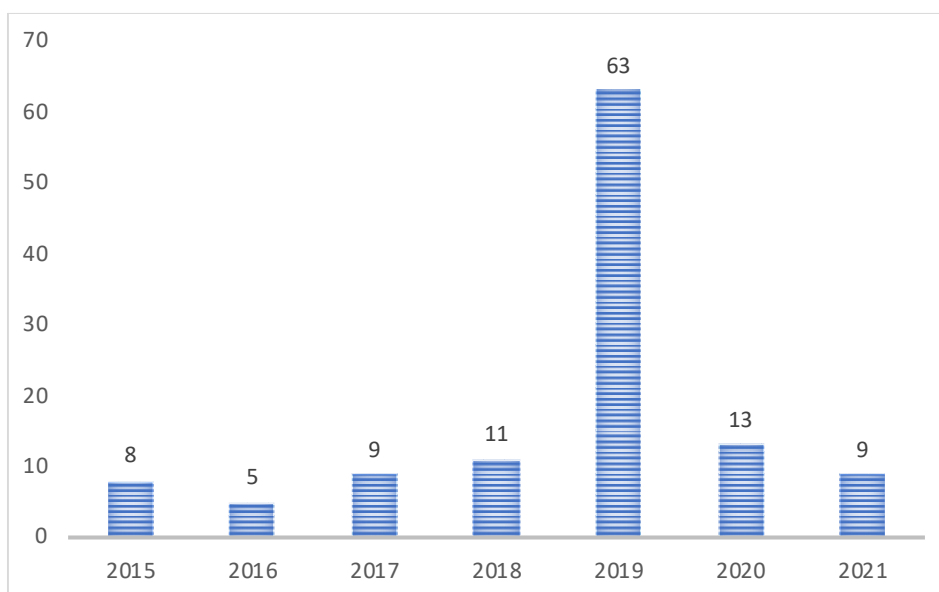
Pomer článkov medzi mainstreamovými a alternatívnymi médiami je takmer vyrovnaný, články z mainstreamových médií tvorili 55 % výskumnej vzorky. Čo je však zaujímavé je nadmerná aktivita webového portálu *hlavnespravy.sk*, ktorý tvorí až 40 % celkového množstva článkov.

Z pohľadu médií je vo vedúcej pozícii portál *hlavnespravy.sk*, ktorý do analýzy prispel až 48 (40 %) článkami. Naopak najmenej článkov spomedzi vybraných médií vyšlo v zvyšných 2 alternatívnych médiách *zemavek.sk* a *kulturblog.sk*, dohromady iba 5 (5 %) článkov. Vďaka výraznej aktivite média *hlavnespravy.sk* je tak výskumná vzorka alternatívnych médií pre analýzu dostatočne veľká. Väčší detail k počtu publikovaných článkov v jednotlivých médiách naprieč časom je dostupný v tabuľke nižšie.

Graf č. 5: Zastúpenie jednotlivých médií v analýze: M. R. Štefánik
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Z pohľadu času bol „najplodnejším” rokom pre tvorbu správ o M.R. Štefánikovi rok 2019, ktorý bol aj rokom 100. výročia od jeho tragickej smrti. V roku 2019 vyšlo až 63 (54 %) zo všetkých analyzovaných článkov a médiom s najväčším počtom výstupov v tomto roku je portál *hlavnespravy.sk* s počtom 33 (52 %).

Graf č. 6: Prehľad počtu výstupov naprieč analyzovaným časovým obdobím: M. R. Štefánik
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

10.3.2 Rámcový profil skúmaných dát

Výsledky rámcovej časti analýzy priniesli zaujímavý vhl'ad do reprezentácie udalosti smrti Milana Rastislava Štefánika ako aj pohľad na Štefánika ako významnú osobnosť slovenských dejín.

Najpočetnejšie identifikovaným rámcom bol **rámec pozitívneho ľudského záujmu**, ktorý bol prítomný vo všetkých analyzovaných článkoch. Ako mainstreamové, tak aj alternatívne médiá prezentujú Štefánika v pozitívnom svetle bez ohľadu na prítomnosť akýchkoľvek ďalších skúmaných rámcov.

Druhým najpočetnejším rámcom bol **rámec vecného konfliktu**, ktorý bol prítomný v 66 % výskumného súboru. Na druhej strane stojaci **rámec intervencionizmu**, ktorý signalizuje prítomnosť vlastného názoru autora článku bol prítomný vo zvyšných 34 % výskumného súboru.

Články odkazujúce na nevyjasnené okolnosti, či akékoľvek iné pochybnosti, ktoré indikujú isté zapojenie jednotlivých, často nemenovaných, subjektov v súvislosti s nehodou boli označené **rámcom pripisovania zodpovednosti** a z celkového výskumného súboru tvoria 31 %.

V neposlednom rade bol v rámci analýzy identifikovaný aj **osobný rámec**, ktorého prítomnosť v rámci výskumného súboru je na úrovni 12 %. Najpočetnejšími výskytmi boli výt'azky z osobnej korešpondencie M. R. Štefánika či rozličné vyjadrenia z úst historikov venujúcich sa danej problematike.

11 Vyhodnotenie výskumných otázok

Nasledujúca podkapitola je zameraná na zodpovedanie jednotlivých výskumných otázok, ktoré boli stanovené v úvodnej časti výskumu. Ich vyhodnotenie vychádza z vyššie uvedenej kvantitatívnej analýzy.

Výskumná otázka č. 1: *Na aké mocné osobnosti a organizácie sa autor článku z pohľadu histórie odkazuje?*

V prípade smrti Alexandra Dubčeka bola zodpovednosť za túto udalosť pripisovaná niekomu inému ako nešťastnej nehode v 9 % skúmaných článkov, pričom v žiadnom z nich nebol údajný vinník pomenovaný. Častým spôsobom prejavu nesúhlasu so všeobecne uznávaným chodom udalostí bolo vyjadrenie pochybností o správnosti priebehu vyšetrovania nehody.

„My sme neboli spokojní. Aj s bratom sme podali odvolanie na súd. Nepáčilo sa mi rozhodnutie vtedajších vyšetrovateľov. Vozidlo chcela v spolupráci s Českým vysokým učeníím technickým vyšetriť aj firma BMW a nebola k tomu pripustená. To auto by bolo vyšetrené detailne,“ upozornil¹¹.“ (Aktuality.sk, 27.11.2016)

Na druhej strane v prípade smrti M. R. Štefánika bolo percentuálne zastúpenie tohoto rámca výraznejšie (31 %), pričom najčastejšie označovaním zodpovedným bol Edvard Beneš, ktorý je súčasťou mnohých konšpiračných teórií spojených s touto udalosťou.

„Najznámejšou je letecká havária, pri ktorej v roku 1919 zahynul pri návrate na Slovensko Milan Rastislav Štefánik. Časť ľudí doteraz verí sprisahaneckej teórii, podľa ktorej ho dal zostreliť neskorší prezident Edvard Beneš.“ (Dennikn.sk, 4.1.2021)

Z pohľadu typu médií sa vyplývajú z teórie (viď. kapitola 3) predpokladá, že väčšie zastúpenie tohto rámca bude práve v alternatívnych médiách. Výsledky analýzy však ukazujú, že pomer zastúpenia v jednotlivých typoch médií je takmer 1:1, pričom v prípade Alexandra Dubčeka je podiel medzi jednotlivými typmi médií na úrovni 50 %. V

¹¹ Citácia z článku sa vzťahuje k Pavlovi Dubčekovi synovi Alexandra Dubčeka.

prípade M. R. Štefánika majú dokonca mainstreamové médiá menšiu prevahu s počtom 54 %.

Výskumná otázka č. 2: *Objavuje sa v článkoch osobný názor autora?*

Prítomnosť osobného názoru autora v článku nemusí inherentne znamenať nepravdivú reprezentáciu daných udalostí. Zároveň však zaujatie vlastného postoja k danej téme môže mať za následok podsúvanie určitého názoru alebo spôsobu premýšľania čitateľovi a ovplyvniť tak jeho vnímanie a prijímanie ďalších informácií.

Osobný názor autorov sa v analyzovaných článkoch objavoval často v podobe rečníckych otázok, ktoré si autor článku vzhľadom k danej téme pokladal.

„Máme veriť tomu, že významné osobnosti moderných slovenských dejín zomierajú iba nešťastnou náhodou? Iba náhodou vystrelila puška a smrteľne zranila Ľudovíta Štúra, náhodou spadlo lietadlo s Milanom Rastislavom Štefánikom a po náhodnej autonehode zomrel aj Alexander Dubček?“ (Hlavnespravy.sk, 27.11.2016)

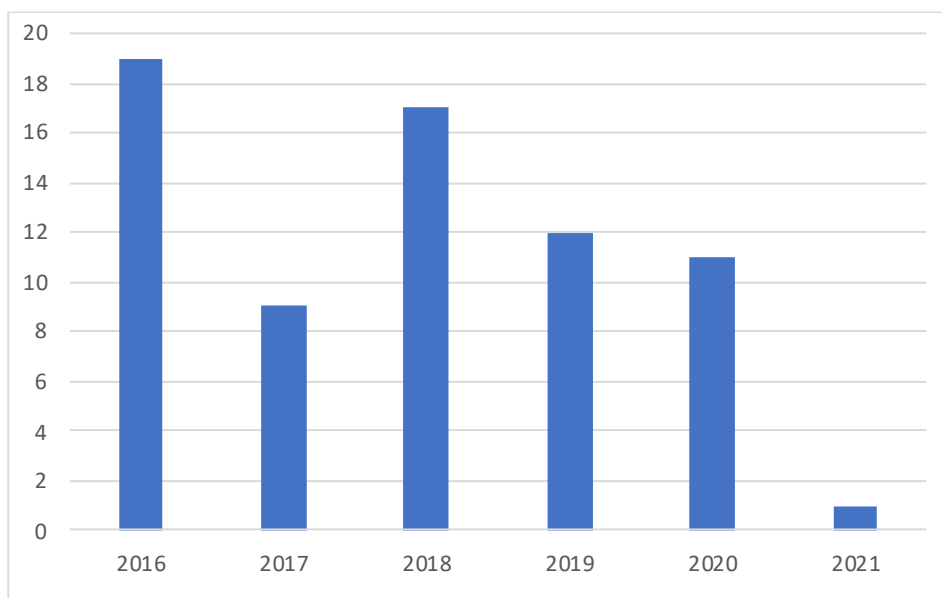
Celkovo sa osobný názor, a teda už vyššie spomínaný rámec intervencie vyskytoval v 35 % článkov týkajúcich sa M. R. Štefánika a 45 % článkoch týkajúcich sa A. Dubčeka. Z pohľadu rubriky sa osobný názor autora vyskytoval v *Komentároch* a *Blogoch*, ale aj v rozličných ďalších rubrikách, ako napr. *História*, *Domov* alebo *Slovensko*.

Výskumná otázka č. 3: *Ako sa vyvíjala mediálna reprezentácia udalosti v čase?*

Vývoj reprezentácie historických udalostí v čase je z hľadiska početnosti viditeľný už v úvode praktickej časti pri výbere výskumného materiálu v jednotlivých tabuľkách.

Pri bližšom pohľade na graf nižšie obsahujúci dáta k analýze článkov týkajúcich sa smrti A. Dubčeka je vidieť, že záujem médií o reprezentáciu tejto témy vzrástol výrazne medzi rokmi 2015 a 2016 že následne sa počet článkov drží na približne rovnakej úrovni s miernym poklesom v roku 2017. Nízky počet článkov z roku 2021 nie je smerodajným,

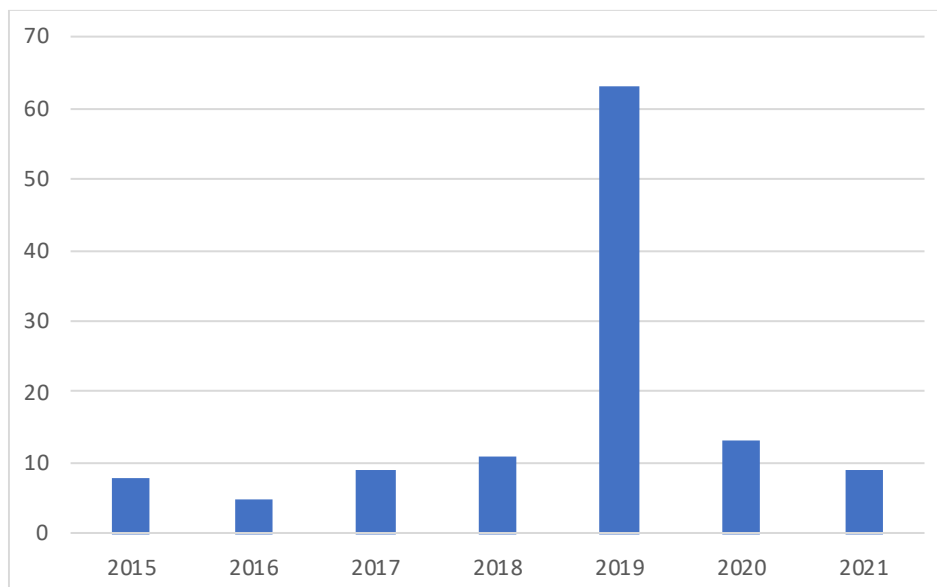
nakol'ko analyzované obdobie končilo už na konci piateho mesiaca, čo predpokladám malo vplyv na tento výsledok.

Graf č. 7: Prehľad počtu výstupov v priebehu rokov: A. Dubček
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Z pohľadu hlavnej témy, v rámci ktorej bola daná udalosť spomínaná bola jednoznačne najzastúpenejšou témou **životopisná**, ktorá bola iba v 1 z analyzovaných rokov prekonaná inou, a to v roku 2020, kedy dominovala téma **pamiatková**. Na základe týchto informácií je možné vyvodit' záver, že reprezentácia smrti A. Dubčeka v slovenských médiách nezaznamenávala žiadne výrazné tematické posuny v skúmanom časovom rámci, ktoré by jej rámcovanie mohli zásadne ovplyvniť.

Vývoj článkov spomínajúcich smrť M. R. Štefánika, bol o niečo zaujímavejší z pohľadu počtu mediálnych výstupov. Signifikantný nárast počtu článkov odkazujúcich na skúmanú udalosť bol zaznamenaný v roku 2019, kedy ubehlo presne 100 rokov od tragickej nehody, pri ktorej M. R. Štefánik zomrel.

Graf č. 8: Prehľad počtu výstupov v priebehu rokov: M. R. Štefánik
(Zdroj: Vlastné spracovanie)

Dominantnou témou s najvyšším počtom výskytov v tomto roku bola **životopisná téma** a **téma výročia**, obe s rovnakým počtom výskytov, pričom tvorili viac než 70 %.

Aj napriek obmedzenému záberu na skúmané dáta z pohľadu typu médií a času je možné konštatovať, že relevancia vybraných udalostí s ohľadom na ich reprezentáciu v médiách nemá klesajúcu tendenciu. Tento jav môže byť dôsledkom výberu daných udalostí, u ktorých sa tento status predpokladal. Na základe toho je možné zhodnotiť, že výber daných udalostí pre analýzu bol úspešný.

Výskumná otázka č. 4: *Aké sú odlišnosti medzi článkami z alternatívnych a mainstreamových médií?*

Ak sa na výskumný súbor budeme pozerat' ako na celok a nie skrz jednotlivé vybrané udalosti, tak pomer medzi počtom článkov z mainstreamových a alternatívnych médií je 2:1.

Rámec zodpovednosti bol identifikovaný v 20 % mainstreamových médií a v 28 % alternatívnych médií, čo je v súlade s uvedenou teóriou k typom médií (viď. Kapitola 3), kedy sa predpokladá, že práve alternatívne médiá majú oproti mainstreamovým väčšie

sklony k publikácii a reprezentácii aj neoverených, nepotvrdených, či fakticky nepodložených informácii. V prípade vybraných udalostí je prítomnosť tohoto rámca v jednotlivých článkoch znakom prítomnosti alebo aspoň odkazu na nepodložené informácie, keďže obe z udalostí boli oficiálne uzavreté a prezentované ako tragické nešťastia, ku ktorým došlo bez prítomnosti cudzieho zavinenia. Prevaha tohoto rámca u alternatívnych médií však neprináša prekvapivý výsledok, iba potvrdzuje uvedenú teóriu.

Rovnako aj rámec osobného ľudského záujmu má väčšie zastúpenie v alternatívnych médiách (16 %) vs. v mainstreamových médiách (9 %). V alternatívnych médiách je tento rámec prítomný skrz uvedenie vyjadrení na adresu daných osobností od blízkych rodinných príslušníkov, spolupracovníkov, historikov, či politikov. V mainstreamových médiách sa navyše vyskytuje ešte aj skrz výťažky z osobnej korešpondencie prezentovanej osobnosti, avšak iba v prípade M. R. Štefánika.

Výskumná otázka č. 5: *Ponúkajú články z alternatívnych médií aj zhodné informácie s článkami z mainstreamových médií?*

Odpoveď na túto výskumnú otázku je voľným pokračovaním otázky predošlej, v rámci ktorej boli identifikované odlišnosti.

Z pohľadu konfliktných rámcov týkajúcich sa osobného vstupu autora článku skrz zahrnutie jeho vlastného pohľadu či názoru na prezentovanú tému a vecnej, faktickej reprezentácie je percentuálny výskyt takmer rovnaký. Zanedbateľná prevaha je na strane mainstreamových médií s výsledkom 62 % oproti alternatívnym médiám (59 %) pri rámci vecnom. A zase naopak pri rámci intervencionizmu je prevaha na strane alternatívnych médií (41 %) vs. mainstreamové médiá (39 %). Táto skutočnosť však nemusí znamenať kontradikciu s uvedenou teóriou. Rámec intervencionizmu primárne neznamená, že je autorov vstup fabuláciou a odklonom od potvrdených faktov. Autorov vstup môže byť iba formou konštatovania, či vysloveného súhlasu s faktickým prezentovaním.

V konečnom dôsledku je možné skonštatovať, že z pohľadu reprezentácie faktických informácií sú analyzované médiá na rovnakej úrovni.

Diskusia

S ohľadom na hlavný výskumný cieľ, ktorým je zmapovanie a porovnanie reprezentácie vybraných historicky významných udalostí v mainstreamových a alternatívnych médiách bola pomocou kvalitatívnych a kvantitatívnych metód realizovaná rámcová analýza. Za účelom dosiahnutia čo najväčšej výpovednej hodnoty výsledkov analýzy bola v úvode prevedená kvalitatívna obsahová analýza, v rámci ktorej boli články roztriedené do jednotlivých tematických kategórií. Celkovo bolo identifikovaných 5 rozličných kategórií, či tematických oblastí, do ktorých všetky články v rámci výberového súboru spadali, pričom najčastejšie sa vyskytujúcimi kategóriami boli životopisná a pamiatková, avšak objavila sa medzi nimi aj kategória konšpiračná, ktorej prítomnosť je nemenej dôležitá aj z pohľadu vedľajšieho cieľa výskumu.

Kvantitatívna časť výskumu, ktorá prebiehala metódou rámcovania poskytuje bližší pohľad na reprezentáciu vybraných udalostí naprieč vybranými médiami a časovým rámcom. Pri pohľade na skúmané dáta ako celok sme sa pozerali na 3 typy rámcov - konfliktný, pripisovania zodpovednosti a ľudského zapojenia. Všetky z vybraných rámcov môžu do istej miery indikovať prítomnosť či odkaz na konšpiračné teórie historicky spájané s vybranými analyzovanými udalosťami. Každý z týchto rámcov bol následne ešte upresnený do podrámca za účelom získania konkrétnejších výstupov z výskumu. Predpokladaný rozdiel medzi mainstreamovými a alternatívnymi médiami z pohľadu práce s informáciami a vo výsledku aj reprezentácie a rámcovania vybraných udalostí sa nepotvrdil. V priebehu analýzy bolo identifikovaných niekoľko drobných odlišností, avšak vo výsledku nie je možné potvrdiť alebo vyvrátiť, že by jeden druh médiá rámcovoval jednu z analyzovaných udalostí primárne konšpiračne. Téma konšpirácie a aj prítomnosť príslušných rámcov je teda prítomná v oboch typoch médií. Čo však stojí za motiváciu prezentácie tohoto uhlu pohľadu na dané udalosti nie je možné z výsledkov tejto analýzy určiť.

Pre ilustráciu reprezentácie analyzovaných udalostí v daných médiách bolo vybraných niekoľko ukážok z analyzovaných textov, ktoré o udalostiach pojednávajú, pričom boli vybrané pasáže rozdelené hneď do niekoľkých kategórií na základe ich obsahu, ale aj spôsobu podania. S ohľadom na zameranie tejto práce bolo vybraných niekoľko ukážok z analyzovaných textov pre ilustráciu rozličných foriem výskytu konšpiračných teórií.

Jednou z foriem uvedenia konšpiračných teórií, ktorá bola prítomná v alternatívnych médiách bolo uvádzanie hneď niekoľkých rečníckych otázok spochybňujúcich priebeh daných udalostí.

„Prečo sa havária lietadla vyšetrila len tak, ako sa vyšetrila? Prečo boli účastníci vyšetrovania poučení, že ich najvlasteneckejšou povinnosťou je „zachovať mlčanie“? Prečo zmizli svedkovia, ktorí tvrdili, že sa na lietadlo s Milanom Rastislavom Štefánikom strieľalo? Bola Štefánikova havária politickým atentátom? Prečo nebol ani na Štefánikovom pohrebe a ani na otvorení mohyly na Bradle Tomáš G. Masaryk?“ (Hlavnespravy.sk, 5.8.2020)

Máme veriť tomu, že významné osobnosti moderných slovenských dejín zomierajú iba nešťastnou náhodou? Iba náhodou vystrelila puška a smrteľne zranila Ľudovíta Štúra, náhodou spadlo lietadlo s Milanom Rastislavom Štefánikom a po náhodnej autonehode zomrel aj Alexander Dubček? (Hlavnespravy.sk, 27.11.2016)

„Kým táto skutočnosť nevyšla na svetlo sveta, hovorilo sa, že Štefánik bol chorý a prišlo mu zle, preto havaroval. Bolo známe že bol chorý. Krátko predtým bol v nemocnici. Ale načo mal potom vedľa seba dvoch talianskych pilotov? Iné výmysly hovorili, že vojaci v bratislavských kasárňach si pomýlili poznávacie znaky lietadla a mali talianske lietadlo za maďarské. To by ale znamenalo, že letel neohlásený. To odporuje rečiam, že mal pri sebe malú generálsku šablíčku kvôli privítaciemu ceremonálu. A kde mal byť ten ceremonál? V bažinách za Vajnormi?

...

Azda bol taký hazardér, že išiel len tak pre zábavu pristáť tam, kde nebolo letisko? Na Slovensku vtedy bolo známe okrem Nitry aj letisko vo Zvolene a v Košiciach. A ešte tá bezpečná lúka pri Piešťanoch, známa pristátím vzducholode, o ktorej Štefánik ako aviatik mohol vedieť. Prečo letel tam, kde nebolo letisko?“ (Zemavek.sk, 24.2.2019)

V niektorých prípadoch bolo spochybnenie oficiálne uvádzaných okolností udalosti alebo uvedenie odkazu na konšpiračné teórie podporené tvrdením, či už zo strany historikov, politikov alebo v prípade A. Dubčeka rodinných príslušníkov.

„Štefánikova smrť už nebola nešťastná nehoda, ale vražda a za jej pôvodcov sa v jasných narážkach označovali Masaryk a Šrobár,“ uvádza v knihe O historiografii a spoločnosti historik Dušan Kováč. “ (sme.sk, 3.5.2019)

„Nehodlám skúmať okolnosti pádu lietadla. Ani spochybňovať historickú verziu, ale hovoril som s ľuďmi, ktorí mi potvrdili, že dostali rozkaz ‚Zostrelte ho‘. A pálili na neho, pretože im velil zhodou okolností Čech, ktorý povedal, že je to maďarské lietadlo,“ vravel o Štefánikovej smrti ešte v roku 2010 vtedy už expremiér Vladimír Mečiar (HZDS).

...

Konšpirácie o vražde obklopujú aj dopravnú nehodu Alexandra Dubčeka z roku 1992, po ktorej zomrel v nemocnici. O tom, že to nebola náhoda, konšpiruje dodnes aj spisovateľ a v minulosti poslanec ANO Jozef Banáš. “ (Dennikn.sk, 4.1.2021)

„Dubčekov syn Pavol, povolaním lekár, v jednej z internetových online diskusií tiež vyjadril pochybnosti, že tragická autonehoda jeho otca bola len nešťastná náhoda.

„Mám pochybnosti.

...

Nebol som spokojný ani s vyšetrovaním, ani s jeho liečbou. Autonehoda bola údajne súdne objasnená, ale s objemom a spôsobom vyšetrovania som nikdy nesúhlasil,“ napísal. “(Hlavnespravy.sk, 27.11.2016)

„Nedožité výročie je vždy s pocitom smútku,“ povedal. Pochybnosti o tom, či bola smrť jeho otca spôsobená len tragickou dopravnou nehodou, má dodnes. „My sme neboli spokojní. Aj s bratom sme podali odvolanie na súd. Nepáčilo sa mi rozhodnutie vtedajších vyšetrovateľov. Vozidlo chcela v spolupráci s Českým vysokým učeníím technickým vyšetriť aj firma BMW a nebola k tomu pripustená. To auto by bolo vyšetrené detailne,“ upozornil. “ (Aktuality.sk, 27.11.2016)

Ďalším zo spôsobov uvedenia existencie konšpiračných teórií bolo polemizovanie autora článku nad okolnosťami daných udalostí a dostupnými informáciami. Tento spôsob uvedenia konšpiračných teórií bol prítomný v alternatívnom médiu Hlavné správy.

„Je na zamyslenie, že naši bardi často zomierajú za nie celkom jasných okolností (Štúr, Štefánik, Dubček, ...), ale vždy v čase, ktorý vyhovuje politickej atmosfére inej krajiny, alebo iného zamerania.

...

ale najviac legiend je spojených s okolnosťami havárie. Nie sú dostatočne objasnené nepresnosti v pitevných správach, hláseniach, podivné sú úmrtia svedkov havárie, nevieme kto vlastní, či kde ležia predmety pozostalosti. Príhodnú otázku by položil aj klasik „cui bono“ (komu to prospelo (smrt')).

...

Preskúmanie ostatkov Milana R. Štefánika by možno nejednu vážnu pochybnosť objasnilo.“ (Hlavnespravy.sk, 5.5.20)

„Zdá sa, že Dubček predstavoval pre isté politicko-mocenské zábery reálne nebezpečenstvo aj vo funkcii predsedu Federálneho zhromaždenia. Nasvedčuje tomu aj jeho záhadná autonehoda s tragickým koncom.“ (Hlavnespravy.sk, 16.11.2016)

„Mnohé otázky okolo smrti legendárneho predstaviteľa socializmu s ľudskou tvárou neboli dodnes zodpovedané.

...

Ak necháme všetky dohady bokom, jedno majú tieto tragické udalosti spoločné: povrchnú prácu a pochybné úkony vyšetrovacích orgánov a rýchlu likvidáciu vŕakov dopravných prostriedkov, kde zacítilli dych smrti Štefánik a Dubček. (Hlavnespravy.sk, 27.11.2016)

Portál Hlavné správy použil aj úvodzovky, ako prostriedok zdôraznenia existencie niektorej konšpiračnej teórie.

„V osudnú nedeľu 4. mája 1919, keď vzlietlo z udinského letiska lietadlo na palube s Milanom Rastislavom Štefánikom, dvoma talianskymi letcami a mechanikom, na vajnorskom letisku ho „čakali“ iba francúzsky major Fournier a poručík Lévis.

...

Emil Karol Kautský, liptovský rodák, vydal v Austrálii v roku 2004 knihu „Kauza Štefánik – Legendy, fakty a otázky okolo vzniku Česko-Slovenskej republiky“, v ktorej ponúka odpovede na mnoho „otáznikov“.“ (Hlavnespravy.sk, 5.8.2020)

V mainstreamových médiách dominoval spôsob uvedenia konšpiračných teórií vo forme vyvrátenia ich pravdivosti.

„Podľa konšpirátorov existujú utajené dôkazy o atentáte, ba tajomná ruka odstránila nielen Štefánika, ale aj neprijemných svedkov. Najpresvedčivejším dokladom o opaku je to, že okrem špekulácií nikdy nepredložili žiadny dôkaz.

...

„Tieto úvahy vždy vystupovali do popredia v politickom boji, sebaaprezentácii, hľadanií senzácií,“ poznamenáva. „V archívnych dokumentoch, ktoré som mal v rukách, nemá táto teória relevantný základ a nie je podložená žiadnymi hodnovernými faktami. Štefánikova tragická smrť však bola nielen osobnou tragédiou tohto humánne a demokraticky zmýšľajúceho človeka, nadaného vedca, diplomata a vojaka, ale mala vážne dôsledky aj pre Slovensko, ktoré ho ako jedného so spoluzakladateľov Československa veľmi potrebovalo.“ (sme.sk, 3.5.2019)

„Najčastejšou špekuláciou o Štefánikovi je tá, že jeho lietadlo dali zostreliť na príkaz Masaryka a Beneša. Vzhľadom na stav poznania je to čírou konšpiračnou teóriou.

...

Tak ako každá konšpiračná teória, ani táto neberie do úvahy, že ani po storočí nemá žiadne dôkazy a že pád Štefánikovho lietadla mohol byť zavinený len nešťastnou zhodou okolností a že aj smrť veľkých ľudí máva najčastejšie banálne dôvody.“ (DennikN.sk, 8.12.2017)

Limity analýzy a priestor pre ďalší výskum

Aj napriek zaujímavému vhl'adu do skúmanej problematiky bolo v priebehu analýzy identifikovaných niekoľko limitov či obmedzení, ktorým analýza podliehala.

Prvým z nich bol výber kľúčových slov, na základe ktorých bol identifikovaný výskumný súbor dát pre analýzu. Zvolené kľúčové slová by s ohľadom na skúmanú problematiku bolo možné rozšíriť o ďalšie významovo podobné slová, ktoré sa s udalosťou smrti spájajú, ako napríklad *nehoda*, *tragédia*, či *vražda*. Otázne však je, do akej miery takto zvolené kľúčové slová ovplyvňujú finálny súbor dát, nakoľko ich využitím v texte sa už vopred predpokladá postoj, aký autor k reprezentácii danej udalosti zaujíma. Pri hlbšom výskume konšpiračných teórií by mohli byť zase použité rozličné prívlastky k slovu smrť, ako napríklad *neobjasnená* alebo *podozrivá*, ktoré by mohli do istej miery zaistiť prítomnosť témy konšpirácie.

Ďalším z obmedzení tohto výskumu bol výber rámcových nástrojov, ktorý bol z dôvodu výskumného cieľa a tiež celkového rozsahu obmedzený "iba" na textové nástroje. Zaujímavým rámcovým nástrojom môžu byť v prípade ďalšieho výskumu online médií aj *hypertextové odkazy*, ktoré odkazujú na ďalšie články s podobnými témami. Aj v rámci tejto analýzy bola okrajovo zaznamenaná prítomnosť rozličných hypertextových odkazov priamo v článkoch, pričom zvyčajne podporovala dominantnú tému a rámec článku.

Nový rozmer by do analýzy reprezentácie historicky významných udalostí rozhodne prinieslo aj rozšírenie prieskumu do off-line prostredia na tlačené médiá, vďaka čomu by mohol byť skúmaný vývoj reprezentácie daných udalostí v čase ešte v širšom kontexte.

Záver

Cieľom práce bolo zmapovanie a porovnanie reprezentácie dvoch vybraných udalostí vo vybraných mainstreamových a alternatívnych médiách pomocou rámcovej analýzy. Za účelom naplnenia tohto cieľa bolo formulovaných 5 výskumných otázok, ktoré boli rovnaké pre analýzu oboch z udalostí, vďaka čomu poskytli priestor aj pre porovnanie ich reprezentácie v jednotlivých médiách.

Teoretická časť tejto práce bola sústredená do štyroch kapitol, v rámci ktorých sa venovala zasadaniu konšpiračných teórií do kontextu mediálnych štúdií, uvedeniu rozdelenia médií na mainstreamové a alternatívne, a to najmä s ohľadom na slovenskú mediálnu sféru, ktorá bola ďalej predmetom skúmania v praktickej časti. V rámci tejto kapitoly boli tiež vybrané jednotlivé médiá k analýze: *aktuality.sk*, *sme.sk*, *dennikn.sk*, *hlavnespravy.sk*, *zemavek.sk*, *kulturblog.sk*, pričom je pre každé z nich uvedená aj ich stručná charakteristika. Súčasťou teoretickej časti bola aj kapitola historická, ktorá bola venovaná vybraným analyzovaným udalostiam, pričom ponúkla základné informácie o daných udalostiach, ich okolnostiach a tiež uviedla konšpiračné teórie, ktoré sú v súvislosti s nimi zmieňované. V poslednej kapitole tejto časti práce boli uvedené teoretické východiská rámcovej analýzy, ktorá bola hlavným metodologickým prístupom k spracovaniu v praktickej časti.

V priebehu vypracovania analýzy bola zvolená kombinácia kvalitatívnych a kvantitatívnych metód výskumu, vďaka ktorej bolo možné systematicky pristúpiť k jej vypracovaniu a vo výsledku to prinieslo lepšiu prehľadnosť pri spracovaní dát, relevantnejší výskumný súbor a v neposlednom rade aj dopomohla k naplneniu výskumného cieľa.

Vyplývajúc z teoretickej časti práce vznikol predpoklad, že výskyt konšpiračných teórií súvisiacich s vybranými udalosťami bude o niečo výraznejší v alternatívnych médiách, čo sa vo výsledku analýzy nepotvrdilo. Tento výsledok mohol byť však do istej miery ovplyvnený aj výberom jednotlivých médií pre analýzu, či analyzovanými témami.

Vybrané udalosti, smrť M. R. Štefánika a smrť A. Dubčeka, ponúkli zaujímavý vhľad do problematiky prítomnosti konšpiračných teórií v kontexte slovenských médií. Ako sa predpokladalo, obe z udalostí boli aj napriek ich historickému charakteru stále medializované, a to najmä v čase výročia daných udalostí, či pri spomienke na pamiatku

týchto významných osobností slovenských dejín. V rámci ich medializácie sa vyskytovali aj odkazy na konšpiračné teórie v rozličných podobách. Ich ukážky boli predmetom diskusie v rámci vyhodnotenia výsledkov tejto práce, pričom boli vyobrazené ich rôzne formy výskytov v mediálnych textoch. Odkazy na konšpiračné teórie sa objavovali ako v alternatívnych, tak aj v mainstreamových médiách. Autori daných príspevkov využívali rozličné nástroje, jazykové prostriedky a v neposlednom rade aj rámce pre uvedenie konšpirácií.

Summary

The aim of this thesis was mapping and comparing the two selected events in selected mainstream and alternative media by using the method of framing analysis. In order to fulfil the goal of this thesis, 5 research questions were formulated. All of them were used for the analysis of both events, which resulted in relevant outputs for comparison.

The theoretical part of this thesis was concentrated in four chapters, in which it focused on introducing conspiracy theories in the context of media studies & the division of the media into mainstream and alternative, especially with regards to the Slovak media landscape, which was further examined in the practical part. Within this part, individual media for the analysis were selected: *aktuality.sk*, *sme.sk*, *dennikn.sk*, *hlavnespravy.sk*, *zemavek.sk*, *kulturblog.sk*, along with their brief characteristics. The theoretical part also included a historically focused chapter, which offered an overview of general information about the events, their circumstances and also stated related conspiracy theories. The last chapter of this part of the thesis offered a theoretical background to framing analysis which was later on used for conducting the analysis.

As a research method for the analysis, the combination of qualitative and quantitative approach was chosen. This provided clear systematic structure for data processing, choosing more relevant research sample and last but not least, it helped to achieve the research goal.

Resulting from theoretical research on media representation of conspiracy theories, there was made an assumption that alternative media will have higher occurrence of conspiracy theories in comparison with mainstream media. This assumption was not confirmed in the analysis, however, this could be influenced to some extent by various external factors, e.g. media or event choice.

Selected events, the deaths of M. R. Štefánik and A. Dubček, provided an interesting insight into the topic of conspiracy theories in Slovak media landscape. As expected, both events, despite their historical nature, are still being publicized, especially at the time of the anniversaries of the events or in memory of these important figures of Slovak history. As a part of their media coverage, various forms of references to conspiracy theories were identified. Literal passages are part of discussion of this thesis, where they are presented as concrete examples from media texts. References to conspiracy

theories have appeared in both alternative and mainstream media. The authors of those articles used various methods such as linguistics or frames to convey the conspiracy message.

Použitá literatúra

Aaronovitch, D. (2010). *Voodoo histories: How conspiracy theory has shaped modern history*. Random House.

Allan, S. (2010). *EBOOK: News Culture*. McGraw-Hill Education (UK).

Allport, G., & Postman, L. (1947). *The Psychology of Rumor* (New York: Henry Holt). Allport, GW & Postman, L.(1947b). An analysis of rumor. *Public Opinion Quarterly*, 10, 501-517.

Anderson, B. (2002). Atton, Chris. *Alternative media*. *Counterpoise*, 6(1/2), 33.

Bailey, O., Cammaerts, B., & Carpentier, N. (2007). *EBOOK: Understanding Alternative Media*. McGraw-Hill Education (UK).

Bale, J. M. (2007). Political paranoia v. political realism: On distinguishing between bogus conspiracy theories and genuine conspiratorial politics. *Patterns of prejudice*, 41(1), 45-60.

Bartholomé, G., Lecheler, S., & de Vreese, C. (2018). Towards A Typology of Conflict Frames: Substantiveness and interventionism in political conflict news. *Journalism studies*, 19(12), 1689-1711.

Benčík, A. (2001). *Utajovaná pravda o Alexandru Dubčekovi: drama muže, který předběhl svou dobu*. Ostrov.

Brummette, J., DiStasio, M., & Vafeiadis, M. Messner Marcus (2018). Read All About It: The Politicization of 'Fake News' on Twitter, *in Journalism & Mass Communication Quarterly*, 95(2), 497-517.

Buranová, S. (2021). Slovenský mediálny systém v roku 2020. *Otázky žurnalistiky*, 64(1-2), 88-102.

Cappella, J. N., & Jamieson, K. H. (1997). *Spiral of cynicism: The press and the public good*. Oxford University Press.

Chalupková, P. (2019). *Predpojaté alebo len nevyvážené? Prezidentské voľby na Slovensku 2019 z perspektívy mediálnej alternatívy a mainstreamu*[Magisterská diplomová práca]. MASARYKOVA UNIVERZITA.

Chomsky, N. (1997). What makes mainstream media mainstream. *Z magazine*, 10(10), 17-23.

De Vreese, C. H. (2005). News framing: Theory and typology. *Information design journal & document design*, 13(1).

Doğu, B. (2015). Comparing online alternative and mainstream media in Turkey: Coverage of the TEKEL workers protest against privatization. *International Journal of Communication*, 9, 22.

Entman, R. M. (1991). Framing US coverage of international news: Contrasts in narratives of the KAL and Iran Air incidents. *Journal of communication*, 41(4), 6-27.

Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390-397.

Fuchs, C. (2010). Alternative media as critical media. *European journal of social theory*, 13(2), 173-192.

Gamson, W. A., & Lasch, K. E. (1983). *Social Welfare Policy. Evaluating the welfare state: Social and political perspectives*, 397.

Gášpar, Tido J.: *Pamäti I. Bratislava 1998*, s. 280, 281.

Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*, Chicago: Aldine Publishing, c1967.

Gregor, M. & Vejvodová, P. (2018). *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. 2. vydání. Brno: Cpress.

Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.

Hacek, J. (2020). *Dezinformačné weby v čase koronakrízy—atmosféra nedôvery v médiá. Otázky žurnalistiky*, 63(1-2), 19-28.

Harcup, T. (2003). The Unspoken-Said' The Journalism of Alternative Media. *Journalism*, 4(3), 356-376.

Hlôšková, H. (2005). *Národný hrdina Juraj Jánošík*. na.

Hofstadter, R. (1966). *The paranoid style in American politics* In Hofstadter R.(Ed.), *The paranoid style in American politics and other essays* (pp. 3–40).

Jackob, N., Quiring, O., Schemer, C., Schultz, T., & Ziegele, M. (2017). *Vertrauenskrise in den Medien untersucht. Europäisches Journalismus-Observatorium (EJO)*, Online verfügbar unter <http://de.ejo-online.eu/qualitaet-ethik/17587> (Zuletzt abgerufen am 29.01. 2017).

Jankoľa, M. (2019). MAINSTREAM MEDIA VERSUS ALTERNATIVE MEDIA IN RELATION TO POLITICAL PARTIES IN SLOVAKIA. *Megatrendy a médiá*, 6(1), 63-79.

Johannessen, M. R. (2015, August). *Please like and share! A frame analysis of opinion articles in online news*. In *International Conference on Electronic Participation* (pp. 15-26). Springer, Cham.

- Johnson, F. (2007). What's going on in community media. Benton Foundation.
- Keeley, B. L. (1999). Of conspiracy theories. *The journal of Philosophy*, 96(3), 109-126.
- Kenix, L. J. (2011). *Alternative and mainstream media: The converging spectrum*. A&C Black.
- Kitzinger, J. (2007). Framing and frame analysis. *Media Studies: Key Issues and Debates*. London, UK: Sage, 134-161.
- Knight, P. (Ed.). (2003). *Conspiracy theories in American history: An encyclopedia* (Vol. 1). Abc-clio.
- Kolektív autorov Jazykovedného ústavu LŠ SAV. (2021). *Slovník súčasného slovenského jazyka 4. (opn) (4. vyd.)*. VEDA SAV.
- Konkes, C., & Lester, L. (2017). Incomplete knowledge, rumour and truth seeking: when conspiracy theories become news. *Journalism Studies*, 18(7), 826-844.
- Košč, J. (2020). Slovenské skúsenosti s neoliberalizmom alebo ako sa deformuje obraz socioekonomickej reality na Slovensku.
- LeBoeuf, R. A., & Norton, M. I. (2012). Consequence-cause matching: Looking to the consequences of events to infer their causes. *Journal of Consumer Research*, 39(1), 128-141.
- Lewis, P. (1993). *Alternative media: Linking global and local*.
- Linstrom, M., & Marais, W. (2012). Qualitative news frame analysis: a methodology. *Communitas*, 17, 21-38.
- Macho, P. (2011). Milan Rastislav Štefánik v hlavách av srdciach. Fenomén národného hrdinu v historickej pamäti. Historický ústav SAV.
- Magee, J. C., & Galinsky, A. D. (2008). 8 social hierarchy: The self-reinforcing nature of power and status. *Academy of Management annals*, 2(1), 351-398.
- McCauley, C., & Jacques, S. (1979). The popularity of conspiracy theories of presidential assassination: A Bayesian analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(5), 637.
- McCombs, M. E., & Shaw, D. L. (1972). The agenda-setting function of mass media. *Public opinion quarterly*, 36(2), 176-187.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.

- Moscovici, S. (1987). The conspiracy mentality. In *Changing conceptions of conspiracy* (pp. 151-169). Springer, New York, NY.
- Moscovici, S. (2020). Reflections on the popularity of 'conspiracy mentalities'. *International Review of Social Psychology*, 33(1).
- Nera, K., Wagner-Egger, P., Bertin, P., Douglas, K. M., & Klein, O. (2021). A power-challenging theory of society, or a conservative mindset? Upward and downward conspiracy theories as ideologically distinct beliefs. *European Journal of Social Psychology*, 51(4-5), 740-757.
- Newman, N. (2011). *Mainstream media and the distribution of news in the age of social discovery*. Reuters Institute for the Study of Journalism, University of Oxford, 6.
- Obertová, E. (2017). Slovník vybraných pojmov z mediálnych štúdií. Kľúčové termíny v súčasnej mediálnej komunikácii. *Otázky žurnalistiky*, 60(3-4), 226-227.
- Otčenášová, S. (2021). Milan Rastislav Štefánik: medzi hrdinom a zradcom. Historické naratívy v učebniciach dejepisu a ich reflexia dobových kultúrnych politík (1918–1989). *Kultúrne dejiny*, 12(Supplement), 164-186.
- Pan, Z., & Kosicki, G. M. (1993). Framing analysis: An approach to news discourse. *Political communication*, 10(1), 55-75.
- Panczová, Z. (2017). Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie. *Ústav etnológie a sociálnej antropológie Slovenskej akadémie vied*.
- Pipes, D. (1999). *Conspiracy: How the paranoid style flourishes and where it comes from*. Simon and Schuster.
- Popper, K. R. (1945). *The Open Society and Its Enemies: Hegel, Marx, and the Aftermath. The High Tide of Prophecy*. Routledge.
- Popper, K. (2002). Three Requirements for the Growth of Knowledge'. In *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Knowledge* (pp. 326-336). Routledge Classics New York, NY, USA.
- Radu, R. N., & Schultz, T. (2017). *Conspiracy theories and (the) Media (Studies)*.
- Reese, S. D., Gandy Jr, O. H., & Grant, A. E. (Eds.). (2001). *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world*. Routledge.
- Rogers, E. M. (2003). *Diffusion of innovations*: Simon and Schuster. Inc.,.
- Roitman, J. (2011). *Crisis, Political Concepts: A Critical Lexicon*.
- Rojecki, A., & Meraz, S. (2016). Rumors and factitious informational blends: The role of the web in speculative politics. *New Media & Society*, 18(1), 25-43.

Semetko, H. A., & Valkenburg, P. M. (2000). Framing European politics: A content analysis of press and television news. *Journal of communication*, 50(2), 93-109.

Sikora, S. (2018). Alexander Dubček, najznámejší slovenský politik. *Soudobé Dějiny*, 25(3-4), 377-390.

Soanes, C., & Stevenson, A. (Eds.). (2004). *Concise oxford English dictionary* (Vol. 11). Oxford: Oxford university press.

Solik, M., & Holaň, L. (2019). Instrumenty hybridní války: Prokremelské propagandistické „alternativní“ mediální weby na Slovensku. *Politologická revue (Czech Political Science Review)*, (2), 27-64.

Steiner, J. F., & Edmunds, S. W. (1979). Ascientific beliefs about large organizations and adaptation to change. *Academy of Management Review*, 4(1), 107-112.

Storz, W. (2015). "Querfront": Karriere eines politisch-publizistischen Netzwerks. Frankfurt a. Main: Otto-Brenner-Stiftung.

Strömbäck, J., & Dimitrova, D. V. (2011). Mediatization and media interventionism: A comparative analysis of Sweden and the United States. *The International Journal of Press/Politics*, 16(1), 30-49.

Sutton, R. M., Douglas, K. M., Wilkin, K., Elder, T. J., Cole, J. M., & Stathi, S. (2008). Justice for whom, exactly? Beliefs in justice for the self and various others. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34(4), 528-541.

Šnidl, V. (2018). Ako sa vyznať v médiách. *N Magazín*, 3.(04), 2.

Tankard, J. W. (2001). The empirical approach to the study of media framing. *Framing public life: Perspectives on media and our understanding of the social world*, 95-106.

Uscinski, J. E. (2018). *Conspiracy theories and the people who believe them*. Oxford University Press, USA.

Valkenburg, P. M., Semetko, H. A., & De Vreese, C. H. (1999). The effects of news frames on readers' thoughts and recall. *Communication research*, 26(5), 550-569.

Van Prooijen, J. W., & Douglas, K. M. (2017). Conspiracy theories as part of history: The role of societal crisis situations. *Memory studies*, 10(3), 323-333.

Vanovičová, Z. (2014). Autorita symbolu.

Varos, M., & Vároš, M. (1991). Posledný let generála Štefánika. *Obzor*.

Vermeule, C. A., & Sunstein, C. R. (2009). Conspiracy theories: causes and cures. *Journal of Political Philosophy*.

Whitson, J. A., & Galinsky, A. D. (2008). Lacking control increases illusory pattern perception. *science*, 322(5898), 115-117.

Wimmer R.D. & Dominick J.R. (2006). *Mass Media Research. An Introduction*. (8th edition). Canada: Thomson Wadsworth.

Wood, J. T. (2004). *Communication theory in action: an introduction*.

Wood, M. J., & Gray, D. (2019). Right-wing authoritarianism as a predictor of pro-establishment versus anti-establishment conspiracy theories. *Personality and Individual Differences*, 138, 163-166.

Zonis, M., & Joseph, C. M. (1994). Conspiracy thinking in the Middle East. *Political Psychology*, 443-459.

Internetové zdroje

Aktuality. (2016). *Dubčekov syn: Firme BMW zakázali vyšetriť auto, v ktorom otec havaroval* (online). Aktuality. Dostupné z <http://www.aktuality.sk/clanok/394080/dubcekov-syn-firme-bmw-zakazali-vysetrit-auto-v-ktorom-otec-havaroval/>

Denník N. (2021). *O Denníku N* (online). Denník N. Dostupné z <https://dennikn.sk/o-denniku-n/>

Drábik, J. (2022). *Kulturblog.sk (8.8)* (online). Konšpiratori.sk. Dostupné z <https://konspiratori.sk/stranka/744>

Gális, T. (2017). *Milana Rastislava Štefánika nezostrelili (+podcast)* (online). Denník N. Dostupné z <https://dennikn.sk/967352/milana-rastislava-stefanika-nezostrelili/>

Getting, P. (2019). *Posledný let Štefánika. Ako sa z tragédie stala propaganda* (online). SME. Dostupné z <https://plus.sme.sk/c/22112004/mohli-stefanika-zastrelit-najznamejsia-slovenska-konspiracia-ma-trhliny.html>

Goda, J. (2019). *Hlavné správy a Zem a vek patria podľa prieskumu medzi najdôveryhodnejšie médiá medzi učiteľmi* (online). Denník N. Dostupné z <https://dennikn.sk/blog/1571691/hlavne-spravy-a-zem-a-vek-patria-podla-prieskumu-focusu-medzi-najdoveyrodnejsie-media-medzi-ucitelmi/>

Hlavné správy. (2016). *Ludovít Štefko: 17. november – nežný prevrat či revolúcia?* (online). Hlavné správy. Dostupné z <http://www.hlavnespravy.sk/ludovit-stevko-17-november-nezny-prevrat-ci-revolucia/860166>

Hlavné správy. (2016). *Nešťastná náhoda, či zinscenovaná vražda? Stále sa tu vynára otázka nad tragickou nehodou Alexandra Dubčeka* (online). Hlavné správy. Dostupné z <http://www.hlavnespravy.sk/nestastna-nahoda-ci-zinscenovana-vrazda-stale-sa-tu-vynara-otazka-nad-tragickou-nehodou-alexandra-dubceka/864213>

Hlavné správy. (2020). *Prečo sa bojíme pravdy o Štefánikovej smrti?* (online). Hlavné správy. Dostupné z <https://blog.hlavnespravy.sk/22061/preco-sa-bojime-pravdy-o-stefanikovej-smrti/>

Hrnčárová, K. (2021). *Návštevnosť webov za minulý rok stúpila, rekordy priniesla korona a voľby* (online). Stratégie HNonline. Dostupné z <https://strategie.hnonline.sk/media/2275028-navstevnost-%20webov-stupla-rekordy-priniesla-korona-a-volby>

IAB Slovakia. (2022). *Dáta IABmonitor online* (online). Iab Slovakia. Dostupné z <https://monitor.iabslovakia.sk>

Kern, M. (2021). *Prečo je samovražda Lučanského vážna politická kauza a môže trvať aj dlhé mesiace* (online). Denník N. Dostupné z <https://dennikn.sk/2210972/preco-je-samovrazda-lucanskeho-vazna-politicka-kauza-a-moze-trvat-aj-dlhe-mesiace/>
Konšpirátori. (2022). *Konšpirátori* (online). Dostupné z <https://konspiratori.sk>

Kopcsay, M. (2017). *Kto čelí zlu, nech sa pripraví na najhoršie* (online). SME. Dostupné z <https://komentare.sme.sk/c/20492914/kto-celi-zlu-nech-caka-najhorsie.html>

O Médiách (2020). *Facebook zrušil Kulturblog a ďalších 6 stránok, ktoré propagovali kotlebovcov* (online). O Médiách. Dostupné z <https://www.omediach.com/hoaxy/17255-facebook-zrusil-kulturblog-a-dalsich-6-stranok-ktore-propagovali-kotlebovcov>

O Médiách (2022). *NBÚ zablokoval najväčší proruský web na Slovensku Hlavné správy aj ich Armadnymagazin.sk* (online). O Médiách. Dostupné z <https://www.omediach.com/hoaxy/22440-nbu-zablokoval-najvaecsi-prorusky-web-na-slovensku-hlavne-spravy-aj-ich-armadnymagazin-sk>

Pavlík, R. (2020). *Tajomstvo veľikána* (online). Hlavné správy. Dostupné z <https://www.hlavnespravy.sk/tajomstvo-velikana/2147418>

Petrovič, J. (2019). *Vojenský historik: Štefánika nezostrelili, sú to len konšpirácie* (online). Aktuality. Dostupné z <https://www.aktuality.sk/clanok/689119/vojensky-historik-stefanika-nezostrelili-su-to-len-konspiracie/>

Slezáková, M. (2019). *Kam mal namierené Štefánik?* (online). Zem a vek. Dostupné z <https://zemavek.sk/kam-mal-namierene-stefanik/>

Slovenský Syndikát Novinárov. (2017). *Etický kódex novinára* (online). Slovenský Syndikát Novinárov. Dostupné z <http://www.ssn.sk/eticky-kodex-novinara/>

Vydavatelía. (2022). *Vydavatelía.sk: Členovia* (online). Vydavatelía. Dostupné z <https://vydavatelía.sk/o-nas/clenovia/>

30.9.20
SCHVÁLENO

Institut komunikačných štúdií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce	
TUTO ČASŤ VYPLŇUJE STUDENT/KA:	
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Bernátová Mária	Razítko podateľny: <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin: 5px;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálnych vied Došlo dne: 14-09-2020 -1- Číslo: 244 Príloha: Prideleno: </div>
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2019/2020	
E-mail diplomantky/diplomanta:	
Studijní obor/forma studia: Mediální studia/prezenční	
Předpokládaný název práce v češtině: Repräsentácia vybraných historicky významných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných mainstreamových a alternatívnych slovenských médiách	
Předpokládaný název práce v angličtině: Media representation of historical milestones and related conspiracy theories in mainstream and alternative media in Slovakia	
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2012/2013) (diplomovou práci je možné odevzdať <u>nejdříve</u> po dvoch semestroch od schválení tezí) LS 2020/2021	
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Konšpiračné teórie sú dnes už takmer nevyhnutnou súčasťou mediálneho obsahu. Agentúra GLOBSEC v roku 2018 urobila prieskum na tému trendov a rozličných perspektív v krajinách V4, kde sa ukázalo, že spomedzi všetkých skúmaných krajín je práve na Slovensku najvyššia tendencia viery v konšpiračné teórie. Podobný prieskum vykonala aj bratislavská agentúra Focus v roku 2019, pričom sa zamerali práve na konzumáciu rozličných druhov médií a ich obsahov. Ukázalo sa, že alternatívne spravodajstvo na Slovensku sleduje až 13,4 % ľudí, pričom seriózne spravodajstvo sleduje 27,6 %. Konšpiračné teórie na území Slovenska majú svoju históriu a vychádzajú z dobového kontextu, vtedajšieho politického usporiadania, či spoločenskej situácie. Práve tieto teórie majú dodnes svoje miesto, ako aj zástancov v médiách, najmä v tých alternatívnych. Táto diplomová práca bude zameraná na analýzu mediálnych výstupov týkajúcich sa vybraných historicky významných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných mainstreamových a alternatívnych slovenských médiách. Doterajšie práce na podobnú tému sa venovali najmä najznámejším svetovým konšpiračným teóriám alebo svoje zameranie smerovali k vybraným alternatívnym médiám.	
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): V rámci tejto práce by som chcela uviesť konšpiračné teórie do kontextu s históriou Slovenska, porozumieť ich vzniku a tiež aj tomu, prečo majú svoje miesto aj v súčasnosti. Hlavným cieľom bude analýza vybraných historicky významných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných mainstreamových a alternatívnych médiách, porovnanie ich prezentácie, vytýčenie spoločných znakov a rozdielov. Medzi vybrané historické udalosti patria významné udalosti z dejín Slovenska z 20.st. – Slovenský štát – jeho vznik a priebeh, smrť Milana Rastislava Štefánika, smrť Alexandra Dubčeka a Slovenské národné povstanie.	
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): 1. Úvod a. Uvedenie do problematiky, zdôvodnenie výberu témy, odklonenie od tézy	

<p>2. Rešerš literatúry</p> <p>a. Popis teoretických východisiek skúmaného problému (konšpiračné teórie a ich rola v médiách)</p> <p>b. Historický kontext Slovenska – vybrané významné udalosti z histórie, ktoré sa spájajú s konšpiračnými teóriami</p> <p>3. Praktická časť - Analýza vybraných médií</p> <p>a. Metodológia</p> <p>b. Výsledky - Interpretácia výsledkov a ich zhrnutie</p> <p>c. Diskusia - Diskusia výsledkov v kontexte rešerše literatúry</p> <p>4. Záver</p> <p>5. Prílohy</p> <p>6. Zoznam literatúry, zdroje</p>
<p>Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období): Odborná literatúra zaoberajúca sa konšpiračnými teóriami a ich rolou v médiách a odborná literatúra zaoberajúca sa dejinami Slovenska z 20.st.</p> <p>Analýza vybraných historicky významných udalostí a konšpiračných teórií s nimi súvisiacimi vo vybraných slovenských mainstreamových a alternatívnych médiách v období posledných 10 rokov. Analyzované mainstreamové média sú SME, Denník N a Aktuality.sk, každé z vybraných médií patrí pod iného vlastníka, vďaka čomu sa líšia aj obsahovo. Analyzované alternatívne média sú Zem a Vek, Kulturbog a Hlavné správy.</p>
<p>Metody (techniky) zpracování materiálu:</p> <p>1. Rešerš odbornej literatúry</p> <p>2. Kvantitatívna komparatívna obsahová analýza vybraných mediálnych výstupov</p> <p>a. Rámcová analýza – podľa Roberta E. Entmana mediálne rámce spočívajú v určitých vlastnostiach, ktoré podporujú premýšľanie o udalostiach a ich pochopení.</p> <p>Vybrané články spĺňajúce obsahové kritéria uvedené vyššie budú podrobené rámcovej analýze a následne komparatívnej analýze mainstreamových a alternatívnych médií.</p>
<p>Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2-5 řádků):</p> <p>BUTTER, Michael a Peter KNIGHT, ed., 2020. Routledge Handbook of Conspiracy theories. New York: Routledge. ISBN 978-0-8153-6174-9. Kniha nazerá na problematiku konšpiračných teórií, ako na dôležitý sociálny, kultúrny a politický fenomén v súčasnom svete. Ponúka kompletnú analýzu konšpiračných teórií z rozličných oblastí výskumu, čím ponúka komplexný prehľad k tejto téme.</p> <p>BYSTRICKÝ, Valerián, 2008. Od autonómie k vzniku Slovenského štátu. Bratislava: Historický ústav SAV. ISBN 978-80-969782-5-0. Kniha detailne pojednáva o významných udalostiach z histórie Slovenska, ktoré viedli k vzniku Slovenského štátu. Ponúka tak ucelený prehľad dôležitých faktov, ktoré budú jednou z hlavných častí teoretickej časti tejto diplomovej práce.</p> <p>COOKE, Nicole A., 2018. Fake news and alternative facts: information literacy in a post-truth era. Chicago: ALA editions. ISBN 978-0838916360. Kniha pojednáva o fake news, alternatívnych faktoch a informačnej gramotnosti. Autor v knihe kombinuje mediálnu a výukovú teóriu pre demonštráciu toho, aké ľahké je byť ovplyvniteľný tzv. fake news.</p>

ENTMAN, R. 1991. Framing U.S. Coverage of International News: Contrasts in Narratives of the KAL and Iran Air Incidents. *Journal of Communication*: 41, 4.

Štúdia skúma pomocou rámcovej analýzy médií mediálne pokrytie vybraných udalostí. Vďaka tomu táto publikácia môže poslúžiť ako teoretické vodítko k analýze v praktickej časti tejto diplomovej práce.

JENSEN, Klaus Bruhn. *A handbook of media and communication research: qualitative and quantitative methodologies*. London: Routledge, 2002. ISBN 0-415-22514-0.

Publikácia popisuje kvalitatívne a kvantitatívne prístupy pre skúmanie médií a komunikácie. Ponúka tak komplexný prehľad a zároveň aj akýsi návod na plánovanie rozličných mediálnych, či komunikačných výskumov.

KAMENEC, Ivan, 2009. *Spoločnosť - politika - historiografia: Pokrivené (?) zrkadlo dejín slovenskej spoločnosti v dvadsiatom storočí*. Bratislava: Historický ústav SAV. ISBN 978-80-89396-02-3.

Kniha ponúka výklad o obraze slovenskej spoločnosti a reflektuje interakcie medzi jej politickými a kultúrnymi elitami v súvislosti s historiografiou 20. storočia.

MICHELA, Miroslav, 2008. Pripomínanie a kanonizovanie minulosti. Úvaha na margo niektorých diskusií o dejinách Slovenska. *Forum Historiae*. Časopis a portál pre históriu a príbuzné spoločenské vedy. 2(1), 13.

V texte autor kritizuje súčasné pokusy o kanonizáciu histórie Slovenska iba ako progresu k národnej a štátnej nezávislosti. V rámci štúdie v krátkosti rekonštruje hlavné teoretické a ideologické línie premýšľania o histórii Slovenska.

SEDLÁKOVÁ, Renáta, 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada. *Žurnalistika a komunikace*. ISBN 978-80-247-3568-9.

Autorka v knihe uvádza najpoužívanejšie metódy a techniky mediálneho výskumu. Okrem iného aj upozorňuje, akých chýb sa vyvarovať pri realizácii vlastného výskumu médií.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalárskych, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

BUREŠOVÁ, Lucie. *Alternativní zpravodajské servery v ČR*. 2016. Diplomová práce. Fakulta sociálních věd, Univerzita Karlova.

HALBOVÁ, Barbora. *Nedůvěra ke zpravodajským médiím: Role alternativních médií a názorového klimatu*. 2019. Diplomová práce, Fakulta sociálních studií, Masarykova univerzita.

SEDLÁKOVÁ, Eva. *Konspirační teorie v informační společnosti*. 2015. Bakalářská práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita.

VOJDANOVÁ, Andrea. *Kredibilita alternativních internetových médií*. 2016. Diplomová práce. Filozofická fakulta, Masarykova univerzita.

VOVK, Yuliia. *„Fake news“ jako fenomén současného média prostoru: koncepce, typy a míry odporu*. 2019. Diplomová práce, *Ekonomika a management / Marketingová komunikace*, Vysoká škola finanční a správní.

Datum / Podpis studenta/ky 14. 9. 2020

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:	
Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:	
Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:	
Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.	
Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.	
Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga	Datum / Podpis pedagožky/pedagoga 14. 9. 2020

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO V HARMONOGRAMU PŘÍSLUŠNÉHO AKADEMICKÉHO ROKU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO OBOU VÝTISKŮ DIPLOMOVÉ PRÁCE.

TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE VEDOUcí PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY.

Zoznam tabuliek

Tabuľka č. 1: Prístupy k rámcovej analýze

Tabuľka č. 2: Sumár počtu vyhládaných článkov s kľúčovými slovami „smrt“ a „Milan Rastislav Štefánik“ pomocou databázy Newton Media

Tabuľka č. 3: Sumár počtu vyhládaných článkov s kľúčovými slovami „smrt“ a „Alexander Dubček“ pomocou databázy Newton Media

Tabuľka č. 4: Zoznam rámcových zariadení (nástrojov rámcovania)

Zoznam grafov

Graf č. 1: Zastúpenie jednotlivých médií v analýze: A. Dubček

Graf č. 2: Prehľad počtu výstupov naprieč analyzovaným časovým obdobím: A. Dubček

Graf č. 3: Tematický profil dát: A. Dubček

Graf č. 4: Tematický profil dát: M. R. Štefánik

Graf č. 5: Zastúpenie jednotlivých médií v analýze: M. R. Štefánik

Graf č. 6: Prehľad počtu výstupov naprieč analyzovaným časovým obdobím: M. R. Štefánik

Graf č. 7: Prehľad počtu výstupov v priebehu rokov: A. Dubček

Graf č. 8: Prehľad počtu výstupov v priebehu rokov: M. R. Štefánik